

Desember 2010 - 24. årgang

Syndrom

Medlemsblad for Arbeidsmiljøskaddes Landsforening
www.alfnorge.no

Historisk seier for flyvertinne

Side 5

TILSLUTTET
NORGES HANDIKAPFORBUND

Syndrom

Medlemsblad for Arbeidsmiljøskaddes
Landsforening (A.L.F)
Tilsluttet Norges Handikapforbund (NHF)

Besøksadresse:

Schweigaards gate 12

Postadresse:

Postboks 9217 Grønland, 0134 Oslo

Telefon: 24 10 24 00 / 25 36

Telefaks: 24 10 24 99

E-post: helseskader@nhf.no

Kontaktperson i NHF:

Ellen Trondsen

E-post: ellen.trondsen@nhf.no

A.L.Fs internettside: www.alfnorge.no

Redaktør: Jan Arne Dammen

Ansvarlig redaktør: A.L.Fs hovedstyre

Layout: Torill Older

Trykk: Gunnarshaug Trykkeri AS

Forsidefoto: Jan Arne Dammen

Innhold

Historisk seier for flyvertinne	5
Offshore og luftfart - samme symptomer	6
Lungesykdom og yrkesskade	8
Samhandling - veien til suksess	10
Et slag under beltet	12
Kjenn igjen et hjerneslag	13
Viktig meningsutveksling på Gardermoen	14
Ta de riktige valgene	16
Jobbkjemikalier dreper 1600 i året	17
I hjertet av Telemark og 80.000 bøker	18
Middag på Lido	20
Er mobilbruk en arbeidsrisiko?	22
Mange kjenner ikke til reglene	24
Kandidater til A.L.Fs ærespris 2011	26
Ny organisasjonsmodell fra 2011	29
Styrk rettighetene til NAV-brukere	30
Likemannsbåten	33

A.L.Fs hovedstyre

Leder Lars Kristian Hille
Medlem av fagrådet
Økonomi og administrativt ansvar
Telefon 38 26 11 65
Mobil 91 30 88 73
E-post: kr-hil@online.no

Nestleder Geir Werner
Medlem av fagrådet
Media- og prosjektansvarlig
Mobil 92 82 06 75
E-post: alfoslo@nhf.no

Styremedlem Frode Steen Gunstensen
Redaksjonskomiteen
Telefon 71 26 50 82
Mobil 99 74 66 72
E-post: frode@alfnorge.no

Styremedlem Jens Olav Solli
Lokallagskontakt
Telefon 37 01 11 25
Mobil 90 60 12 33
E-post: jensolvavsolli@online.no

Styremedlem Øystein Haugland
Leder A.L.F Offshore Ekofisk Ressursgruppe
Telefon 55 10 70 35
Mobil 95 27 24 15
E-post: hauglao@c2i.net

Varamedlem Marit Rokkones
Pårørendekontakt
Telefon 73 85 22 55
Mobil 90 56 97 18
E-post: marokko@online.no

Varamedlem Jan Bjørn Isaachsen
Veiledning og forebyggende
Telefon 38 26 25 87
Mobil 99 26 25 87
E-post: jbi@vabb.no

Varamedlem Arild Solvang
Telefon 37 03 06 81
Mobil 97 59 70 66
E-post: arildsol@live.no

Varamedlem Jan Terje Biktjørn
Helsesituasjon for offshore-ansatte og forebyggende
Telefon 38 35 45 65
E-post: jan.bik@c2i.net

Varamedlem Jan Erik Tandberg
Måling, data, forebyggende og eksponeringsforhold for offshoreansatte
Telefon 37 27 16 47
Mobil 91 53 63 59
E-post: je-tan@online.no

Veien videre i A.L.F

Gjennom livet har vi gjort mange små og store veivalg, både i vårt private leverom og i den mer offentlige del av vårt liv.

I noen tilfeller gjør veivalgene seg selv, ut fra dagen og hva vi vet om fremtiden, og i noen tilfeller kan et valg få store konsekvenser for vårt videre liv.

Uansett, avgjørelsen må tas, og det er fremtiden som vil vise om valgene var riktige.

Hovedstyret vil få seg forelagt flere saker som kan forandre veivalget til A.L.F videre. Dette vil vi komme tilbake til når det foreligger noe nytt.

Ellers vil det fra og med dette nummer av Syndrom bli endringer i redaksjonen. Vår nåværende redaktør Frode Steen Gunstensen ønsker å trappe noe ned og Jan Arne Dammen vil sammen med Torill Older bringe stafettpinnen videre. Syndrom vil fortsatt dra nytte av Frodes kunnskaper og kontaktnett, da han fortsatt vil være med i re-

daksjonskomiteen. Jeg vil derfor oppfordre dere til å komme med innspill til redaksjonskomiteen om saker dere vil ha belyst. Kanskje du har en historie du vil dele med leserne.

Neste år kan A.L.F se tilbake på 25 år for en god sak.

Som dere også vil se i dette nummer så ber valgkomiteen om forslag til navn til nytt hovedstyre til årsmøtet i mai 2011. Hovedstyret ber også om forslag til årsmøtet.

Etter at vi for første gang i 2007 delte ut vår første ærespris, så ber vi nå om forslag på personer til A.L.F-prisen i 2011. I en forening som vår blir det hver dag utført et stort arbeid i denne sammenheng. Det er jo faktisk slik at alt arbeid utføres på frivillig basis og med stor innsats nettopp for å hjelpe, avdekke og forebygge i forhold til våre medlemmer og det arbeidsmiljø som gjør at så mange får uheldelige sykdommer og skader.

LEDEREN HAR ORDET

Lars Kristian Hille

Sommeren er over og julefeiringen står for døren. Det går fort, og etter hvert får jeg en følelse av at året deles i tre. Først venter vi på årets første nypotet, som kommer stadig tidligere. Så er vi rett inn i jordbæresongen, og når de siste jordbærene forlater nærbutikkens hyller er vi i full gang med julegodt og annet som skal få lommeboka åpnet litt ekstra, og så tidlig som mulig.

Med dette vil jeg ønske alle våre medlemmer, pårørende og støttespillere en riktig **GOD JUL OG ET GODT NYTT ÅR!**

Materiellfrister for Syndrom i 2011

Nr 1 - utgivelse uke 10
Materiellfrist: 4. februar

Nr 2 - utgivelse uke 25
Materiellfrist: 20. mai

Nr 3 - utgivelse uke 39
Materiellfrist: 26. august

Nr 4 - utgivelse uke 51
Materiellfrist: 18. november

Følg med på A.L.Fs nettsider
www.alfnorge.no

Jo da, den kommer i år også

Manns minne er overraskende svært kort, vi har helt glemt snøen som falt i fjor. Vi haster av gårde og har knapt med tid, og som så mange ganger før blir det julekvelden på kjerringa.

Nå står julehøytiden igjen for døra og julebilder skal tas. Noen må kanskje tas om igjen fordi ikke alle smilte inn i kameraet. For fine julebilder å vise fram til venner og kjente må vi jo ha. Bilder vi kan skrive god jul og godt nyttår på til neste år og som minner oss på hvor godt vi har det. Men jula er også et forstørrelsesglass, da det vi er glad for forstørres. Også det vi savner og er lei for, forstørres i jula. Det finnes savn, smerte og sorger, også i jula, som ikke synes på bilder. Mange føler ensomhet, som forsterkes i jula, akkurat som det vanskelige og det vonde som man sliter med resten av året. Dette kommer ikke med på bildene, men er der likevel. Det blir ikke bare borte ved at vi hilser hverandre god jul.

Nå skal vi være takknemlige over alt det som er fint og godt, men vi bør også være ærlige og dele den virkeligheten som ikke synes på bildene, ikke bare de glansbildene vi er så glade i å vise fram. Så selv om bildene blir fine vil de vise både nærhet, det virkelige og det vanskelige!

Gutten og hundevalpen

Det var en bonde som hadde noen valper han måtte selge. Mens han satte opp salgsplakaten kjente han noe som nappet i overallen. Han så ned og inn i øynene på en liten gutt som ville kjøpe en av valpene.

- Vel, disse valpene har premiere foreldre og koster veldig mange penger, sa bonden.

Gutten så ned et øyeblikk. Så gravde han dypt ned i lomma, og dro opp en håndfull av mynter og spurte om det var nok til å få kikke på dem.

- Selvfølgelig, sa bonden, og gikk bortover mens han plystret på hundene.

Ut av hundehuset kom mora løpende med fire hårete nøster hakk i hæl.

Guttungen presset ansiktet sitt mot nettinggjerdet og gjorde store øyne. Mens valpene nærmet seg gjerdet fikk gutten se at det var flere valper. Sakte men sikkert stabbet det frem enda et lite nøste, betydelig mindre enn de andre valpene. Valpen gjorde sitt beste for å holde følge med de andre.

- Den vil jeg ha! sa gutten mens han pekte ivrig på den lille valpen.

- Nei, den valpen er det nok ingen som vil ha, for han vil aldri bli i stand til å løpe og leke slik som de andre valpene, sa bonden. Guttungen gikk et skritt bort fra gjerdet og bøyde seg ned og

FRA REDAKSJONEN

Jan Arne Dammen

begynte å dra opp det ene buksebeinet. Da så bonden at gutten hadde stålskinner på hver side av leggen, som var festet til en spesiallagd sko.

- Du skjønner, jeg løper ikke så bra jeg heller, og han der vil trenge en som forstår, svarte guttungen mens han kikket opp. Med tårer i øynene, la bonden den lille valpen i armene på gutten.

- Hvor mye koster den? spurte gutten.

- Den skal du få for din omtanke og ingen skal betale for kjærlighet, svarte bonden.

Mens vi venter på at julekvelden skal komme på kjerringa, ønsker jeg dere god jul og godt nyttår!

Redaksjonen takker alle bidragsyttere til dette nummeret. Vi håper på et godt samarbeid også i året som kommer. I neste nummer vil det komme en stor reportasje fra A.L.F. Troms, vi vil se på Yrkesskaderegulene, vi får en spalte med nytt fra Trygderetten. Grunnet sykdom er den faste spalten "Veiledningshjørnet" gått ut denne gangen. Vi ønsker Jan Bjørn god bedring og håper at han er tilbake i neste nummer. Har du noe på hjertet så send noen ord til Jan Arne: arnedam@online.no eller Torill: torill.older@multinett.no

Da vil Jan Arne og Torill ønske dere alle
en riktig God Jul og et Godt nyttår!

Historisk seier for flyvertinne

Det ble avsagt en historisk dom i Australisk Høyesterett 3. september 2010. Et flyselskap må ut med et seks-sifret beløp til en flyvertinne, som pustet inn forurenset luft om bord på et fly.

Tekst og foto: Jan Arne Dammen

Joanne Turner, en flyvertinne for East-West Airlines, var gravid i femte måned da hun ble syk etter at røyk kom inn i kabinen under en flytur fra Sydney til Brisbane i 1992. Etter hendelsen, fikk hun langvarig luftveisplager.

I 2001 gikk hun til sak mot flyselskapet, og det har tatt 10 år for henne å bli tildelt £ 84 000 i erstatning fra High Court. Hun er den første person som noen sinne er tilkjent erstatning for skader fra forurenset luft om bord i kabinen.

- Jeg håper bare det vil hjelpe andre besetningsmedlemmer som også har saker for domstolene og hjelpe industrien å bli tryggere, sier hun til Telegraph.co.uk.

De giftige dampene kommer inn i kabinen via et system som kjøler luft fra motoren. Og det antas at ca 200 000 passasjerer hvert år kan bli utsatt for sykdommer som er forårsaket ved å puste inn giftig luft. Luften trekkes ut av komprimeringsdelen av motoren og blir nedkjølt. Den går deretter inn i kabinen, der den blander seg med resirkulert luft som har passert gjennom filterne utviklet for å fjerne bakterier og virus. Men disse filterne fjerner ikke røyk eller damp fra motoren. Dersom motorolje eller hydraulisk drivstoff lekker, kan giftige kjemikalier forurense lufttilførselen.

Forskere, tidligere piloter og luftfartens pressgrupper har anklaget bransjen for å vite om problemet i flere tiår og gjør lite for å endre det.

Til avisen Telegraph sier Capt. John Hoyte, leder av Aerotoxic Association, en organisasjon som ble opprettet av tidligere kabinansatte for å støtte de som lider av dette syndromet:

- Dette er en svært viktig seier. Vi har i lang tid kjent til at hvis folk puster inn giftig oljedamp i kabinen av et jetfly, så kan det føre til alvorlige helseproblemer. De har blitt nektet muligheten til en rettslig høring i Storbritannia i det siste, men som et resultat av

denne saken, er det håp om mer rettferdige løsninger i fremtiden.

Vil dette få konsekvenser her i Norge også?

Advokat Kjell Inge Ambjørndalen, tidligere leder av A.L.F.s fagråd og en av landets ledende advokater innen dette feltet, sier at saken er svært interessant og at han er glad for at det nå foreligger en avgjørelse hvor man har akseptert at denne type påvirkning kan være skadelig.

- Selv om man ikke må ha overdrevne forventninger til at norske leger og rettsinstanser automatisk adopterer vurderinger foretatt i et annet land vil dette kunne medvirke til en prosess som også fører til aksept her til lands, sier han til Syndrom.

Syndrom har hatt god kontakt med Yrkeshygieniker Halvor Erikstein i SAFE som lenge har kjempet for sterkere fokus på kjemisk helsefare i offshoreindustrien. Han mener saken fra Australia kan få konsekvenser også her til lands. Erikstein mener at både olje- og flyindustrien har blitt forsømt, og at denne høyesterettsdommen må tas på alvor. SAFE organiserer ansatte i energisektoren, deriblant offshore. Se artikkelen **Offshore og luftfart - samme symptomer.**

Offshore og luftfart - samme symptomer

Av Halvor Erikstein

Omkring 1990 ble det avdekket at flere arbeidstakere som jobbet i tilknytning til gassturbinene på Statfjord A fikk sykdomssymptomer som minnet om multippel sklerose. Saken er senere omtalt som "MS-saken på Statfjord A".

Ble trenert

Selv om det var store likheter både mellom arbeidssted, yrkeseksponering og symptomer, meldte ikke Statoil saken som mistanke om yrkessykdom. Offisielt var det ingen som knyttet helseplagene til eksponering for smørljene som benyttet, og alle forsøk på å se sammenheng med arbeidsmiljøet ble trenert.

I 2002 ble jeg kontaktet av turbintekniker Harry Stiegler Brevik som var en av de som var blitt ufør etter arbeid på Statfjord A. Harry hadde aldri gitt opp å forsøke påvise at helseskadene måtte være forårsaket av arbeidsmiljøet. Han hadde også meldt inn saken til tilsynsmyndigheten Oljedirektoratet,

Halvor fra åpen høring i Stortinget. Foto: Jan Arne Dammen

som dessverre valgte å stole på Statoils forsikringer.

Giftige komponenter

Etter en del litteraturarbeid og datasøk ble det tydelig at samme symptomer som rapportert fra offshore også var registrert innen luftfarten. Jetmotorene på fly og gassturbinene offshore er i realiteten samme maskineri og benytter samme type smørljer. Det viste seg at det lenge hadde vært kjent at de spesielle smør-

oljene hadde tilsetningsstoffer som var svært giftige, og at de i tillegg kunne utvikle ekstremt giftige komponenter ved kraftig oppvarming.

Saken ble tatt opp på Oljearbeidernes Fellessammenslutnings kongress i 2002 som gjennom en resolusjon krevde full gjennomgang av helseskader fra turbin- og hydraulikkoljer. Vi tok også problemstillingen opp i Sikkerhetsforum. Dagbladets journalist Asle Hansen fikk interesse for saken og dro i gang en lang artikkelserie som førte til at mange tok kontakt. A.L.F var hele tiden svært involvert og Oddvar Petersen gjorde en stor innsats med å samle og systematisere det innkomne materialet.

Bleed air

I fly tas luften som holder trykket oppe i flykroppen fra motorene. Denne luftforsyningen kalles "bleed air". Enkelte ganger skjer det lekkasjer av olje. Dette kan

Foto: Jan Arne Dammen

oppleves som lukt eller det kan være synlig røyk inn i cockpit og kabin. Enkelte ganger kan forurensningen være så sterk at besetningsmedlemmer og passasjerer blir regelrett forgiftet. Det finnes en rekke havarikomisjonsrapporter som beskriver alvorlig forgiftning som har gått utover flysikkerheten.

Internasjonalt samarbeid

Det er etablert et bredt samarbeid internasjonalt mellom fagforeningene til piloter og kabinbesetning, og her jobbes det tett opp mot forskningsmiljøer i Europa, USA og Australia. De viktigste personene for å samle luftfarten har vært flykapteinene Tristan Loraine og Susan Michaelis. SAFE har vært så heldig å bli invitert inn i dette samarbeidet som er formalisert gjennom organisasjonen Global Cabin Air Quality Executive. GCAQE har tilslutning fra fagforeninger som representerer mer en 100 000 besetningsmedlemmer omkring i verden.

Fakta

Helseplagene forårsaket av eksponering for turbinoljer er blitt gitt navnet aerotoxic syndrome, og beskriver en rekke symptomer som er felles. For den som er interessert i videre lesning anbefales i tillegg til Asle Hansens glitrende rapporter "Oljemarerittet" på www.dagbladet.no følgende hjemmesider:

www.gcaqe.org
www.aerotoxic.org
www.aopis.org

Tristan Loraine og Susan Michaelis. Foto: Halvor Erikstein

Til stor hjelp

Susan Michaelis var pilot på flytypen Bae 146, men mistet helsesertifikatet på grunn av oljelekkasjene fra motorene. Susan har i mer enn 10 år forsket på sammenhengene mellom helseskader og forurensning av kabinluften. I midten av november fikk Susan godkjent sin doktorgrad, "Health and Flight Implications From Exposure to Con-

taminated Air in Aircrafts". Doktorgradsarbeidet er på hele 975 sider og avdekker at det allerede på 50-tallet var kjent at oljer kunne gi alvorlige helseskader. Susan fikk topp bedømmelse av sitt doktorgradsarbeid. Vi er sikre på at hennes arbeid vil bli til stor hjelp også i å dokumentere helseskader fra smøreoljer i mange andre bransjer.

STAMI

Ved henvendelse til STAMI får vi vite at de nå er i avslutningsfasen av et forskningsprosjekt om eksponering for organofosfater tilsatt hydraulikk- og turbinoljer. Prosjektet tar sikte på å kartlegge omfanget av yrkeseksponering for slike organofosfater i Norge. Prosjektet gjennomføres innenfor flybransjen og offshore.

- Det har vært svært tidkrevende å gjennomføre målinger innen luftfart da en har måttet forholde seg til stadige endringer i de oppsatte flyrutene. Også innenfor offshore forventes det logistiske utfordringer sammenlignet med å gjøre målinger i landbasert industri, sier stipendiat/cand. scient. Kasper Flatland Solbu. Han legger til at STAMI nå er i ferd med å publisere eksponeringsdata fra prosjektet. Syndrom vil komme tilbake med inngående opplysninger om disse resultatene etter publiseringen. (Red.)

Lungesykdom og yrkesskade

Tekst: Pasientombud Atle Larsen
Illustrasjon: AstraZeneca A/S

I denne artikkelen skal vi se nærmere på reglene for å godkjenne lungesykdom som yrkessykdom.

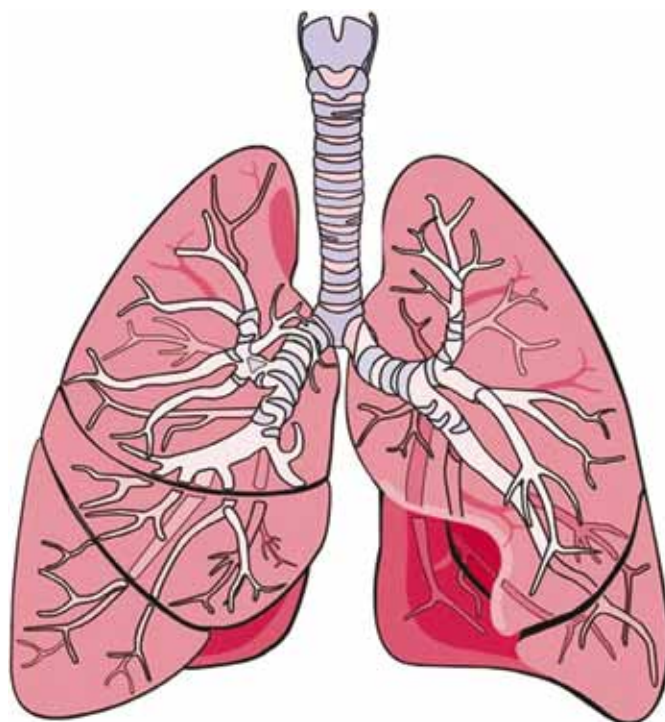
Hvilke lover gjelder?

Det er yrkesskadeforsikringsloven og folketrygdloven som kan gi rett til yrkesskadeerstatning. Folketrygdloven gjelder blant annet for alle arbeidstakere, mens selvstendig næringsdrivende må ha tegnet tilleggsforsikring med yrkesskadedekning i trygden. Yrkesskadeforsikringsloven gjelder kun for arbeidstakere og alle arbeidsgivere er lovpålagt å ha en yrkesskadeforsikring for sine ansatte.

Hvilke regler gjelder for å få godkjent en yrkessykdom?

Det er fire vilkår som må være oppfylt før at en lungesykdom kan godkjennes som yrkessykdom. For det første må ditt sykdomsbilde være karakteristisk og i samsvar med det den aktuelle påvirkningen kan fremkalle. For det andre må du i tid og konsentrasjon ha vært utsatt for den aktuelle påvirkningen i en slik grad at det kan sies å være rimelig sammenheng mellom påvirkningen og ditt sykdomsbilde. For det tredje må symptomene ha oppstått i rimelig tid etter påvirkningen og for det fjerde må det ikke være mer sannsynlig at annen sykdom eller påvirkning er årsak til dine symptomer.

Hvorvidt det første vilkåret er oppfylt vil særlig avhenge av om det er medisinsk dokumentert at

de stoffene du har vært utsatt for kan gi deg den lungesykdommen du har, for eksempel KOLS.

For at det andre vilkåret skal anses oppfylt kreves det særlig at du klarer å dokumentere over hvor lang tid og i hvilket omfang du har blitt utsatt for de aktuelle skadelige stoffene. Har du for eksempel blitt utsatt for stoffene hele året eller kun i perioder? Brukte du verneutstyr slik at du i liten grad kom i kontakt med stoffene? Hvor store mengder farlige stoffer pustet du inn eller kom kroppen ellers i kontakt med?

Om det tredje vilkåret er oppfylt vil særlig ha sammenheng med hva medisinsk kunnskap sier om din sykdom og de stoffer som du har blitt utsatt for. Det må være dokumentert gjennom medisinsk forskning at din sykdom kan ha utviklet seg gjennom de stoffene du har vært i kontakt med i ditt arbeid.

Når det gjelder det fjerde vilkåret, annet årsak til utvikling av lungesykdommen, vil det særlig gjelde tobakksrøyking.

Hvilke yrkesbetingede stoffer kan forårsake lungesykdom?

Det finnes en del forskning som kan fortelle hvilke typer yrkesbetingede stoffer som kan gi lungesykdom. Eksempler på påvirkning som kan bidra til utvikling av lungesykdom er kullstøv, kvartsstøv og asbeststøv, sveiserøyk, kadmiumrøyk og en rekke kjemiske stoffer som for eksempel isocyanater. Yrker og yrkesgrupper som har vist seg å være ekstra utsatt for skadelig påvirkning er tekstilarbeidere, malere, sveisere, tunnelarbeidere, bygningsarbeidere og arbeid med sementproduksjon.

Hva betyr det for å få godkjent lungesykdom som yrkessykdom at jeg har røyket?

Det er godt dokumentert at tobakksrøyk er en viktig årsak til

utvikling av lungesykdom. Har du vært utsatt for skadelige stoffer i yrket og samtidig røyket, må det tas stilling til hva som er viktigste årsak til at du fikk lungesykdom. Yrket? Tobakk? Eller har begge betydd like mye?

Etter folketrygdloven gjelder et fordelingsprinsipp. Det betyr at dersom 60 % av årsaken skyldes røyking og 40 % yrket, vil 40 % bli godkjent som yrkessykdom. Blir du 100 % arbeidsufør på grunn av lungesykdommen vil 40 % av årsaken til uførheten bli godkjent som yrkesrelatert. Dersom 50 % eller mer av årsaken til lungesykdommen skyldes yrket blir hele lungesykdommen godkjent som yrkessykdom.

Etter yrkesskadeforsikringsloven gjelder et noe annet prinsipp. Dersom yrkesbetingede faktorer ikke har vært en uvesentlig årsak for at du fikk lungesykdom, vil hele lungesykdommen bli godkjent som yrkessykdom. Kan 40 % av årsaken tilskrives yrket vil dette normalt ikke anses som en uvesentlig faktor til at du fikk lungesykdom. Da skal hele sykdommen godkjennes som yrkes sykdom. Det betyr for eksempel at blir du 100 % arbeidsufør vil hele uførheten bli godkjent som yrkesrelatert.

Eksempler på saker fra Trygderetten

Trygderetten har behandlet en rekke saker om lungesykdom og yrkesskade. Dette er saker hvor den som har søkt om yrkesskadeerstatning har fått helt eller delvis avslag av trygdeetaten (NAV) og anket dette inn til Trygderetten.

A hadde arbeidet mange år i tungindustrien. Han var blitt massivt utsatt for støv og gasser og hadde fått KOLS. Hele lungesykdommen ble godkjent som yrkessykdom.

A hadde som servitør i en årrekke blitt utsatt for passiv røyking. Han hadde røyket 1 pakke tobakk pr. uke i 24 år, og fikk KOLS. Egen røyking betydde mest for utviklingen av KOLS, men det ble lagt til grunn at passiv røyking i yrket ikke var helt ubetydelig. Dermed ble 20 % av lungesykdommen godkjent som yrkessykdom.

A hadde gjennom sitt arbeid vært utsatt for steinstøv, asbest og kjemiske stoffer i mer enn 30 år. Han hadde røyket mellom 5 og 15 sigaretter daglig i mer enn 20 år. Det ble lagt til grunn at KOLS og pleuraplakk mest sannsynlig skyldtes påvirkning i yrket.

A hadde blitt utsatt for løsemidler og stålstøv i forbindelse med sliping av rust. Han var også blitt utsatt for asbeststøv ved skifting av bremsebelegg på vinsjer og kraner. Han hadde senere arbeidet med produksjon av båter og ble der utsatt for glassfiberstøv og støv fra syreholdig sparkel. Han hadde røyket om lag 20 sigaretter daglig i 34 år. Basert på medisinske uttalelser ble det lagt til grunn at hovedårsaken til utvikling av KOLS var sigarettøykingen. Det medførte at kun 1/3 ble godkjent som yrkesskade.

A hadde i 30 år arbeidet som snekker. Han hadde vært utsatt for ulike sorter trestøv og eternittstøv (asbest). Han fikk

KOLS, emfysem og pleuraplaque. Han hadde røyket i 40 år. Det ble lagt til grunn at yrket hadde gitt økt risiko for å få KOLS. Men at sammenlignet med røykingen hadde yrkesfaktorene ikke gitt noen økt risiko for å få KOLS. Dermed ble KOLS ikke godkjent som yrkes sykdom.

A hadde i mange år arbeidet på bilverksted. Han hadde vært noe utsatt for skadelige gasser, og fikk KOLS. Han hadde i mange år røyket 2-3 pakker tobakk i uken. Det ble, basert på legeuttalelse, lagt til grunn at jobben som bilmekaniker ikke var årsak til at han fikk KOLS.

A hadde i over 30 år arbeidet som anleggsarbeider, blant annet mye i tunneler. Han hadde vært mye utsatt for nitrøse gasser, stein/svevestøv, dieselek-sos, kvarts, oljetåke mv., og fikk KOLS. Han hadde røyket om lag 1 1/2 pakke rulletobakk pr. uke i over 30 år. Det ble lagt til grunn at yrkespåvirkningen og røykingen begge hadde betydd like mye for utviklingen av KOLS. Dermed ble lungesykdommen fullt ut godkjent som yrkessykdom.

Oppsummering

Som kjennelsene i Trygderetten viser gjøres det en individuell vurdering i hver enkelt sak. Legeuttalelsene vil bety mye for vurderingen av tobakksrøyk kontra yrkespåvirkning. Liten yrkespåvirkning kombinert med røyking vil normalt ikke gi rett til erstatning, mens stor yrkespåvirkning over lengre tid vil kunne gi full erstatning på tross av langvarig tobakksforbruk.

Samhandling - veien til suksess

I siste nummer av Syndrom ble det omtalt på lederplass at medlemmer i landsforeningen opplevde seg som B-medlemmer i Handikapforbundet. Forbundsleder Arne Lein svarer på kritikken.

Foto Jan Arne Dammen

I følge lederen skyldes denne opplevelsen at landsforeningens medlemmer ikke opplevde seg som fullverdige medlemmer av NHF og at NHFs fokus er bevegelseshemmede. NHF gjør, og skal ikke gjøre, forskjell på medlemmer. Det er kun én type medlemskap i NHF og det er A-medlemmer. Alle har samme rettigheter og plikter som medlem og alle teller med på lik måte. Lovene våre er tydelige på det.

Dertil er det en kjensgjerning at formålsparagrafen vår sier at vi skal jobbe for full samfunnsmessig deltagelse for funksjonshemmede, samtidig som den understreker at hovedmålgruppen er bevegelseshemmede.

På lederkonferansen hvor sentralstyret møter ledere fra regioner og landsforeningene var en dag

viet landsforeningenes plass og neste dag regionenes plass i organisasjonen. Dette ble gjort nettopp fordi sentralstyret fra tid til annen får signaler om at noen opplever seg som annen rangs medlemmer. Sentralstyrets intensjon var nettopp å få dette opp på bordet og diskutere videre strategi fram mot landsmøte og eventuelle endringer i lovverket. Årsaken er innlysende: Vi kan ikke bruke krefter på intern uenighet eller diskusjon om hvem som er størst eller fremst. Det er bare ødeleggende for begge parter fordi vi bruker kreftene våre i feil retning.

På denne lederkonferansen trakk jeg blant annet fram lederartikkelen i Syndrom for å illustrere noe av debatten som vi har hatt i organisasjonen. Jeg hadde ventet at det ville bli diskusjon og at enkelte landsforeninger kunne gi NHF bistand til å forstå denne utfordringen slik at sentralstyret kunne forberede lovendringer som skapte større handlingsrom for alternative måter å tenke framtiden på. Denne diskusjonen uteble og alle som var til stede på lederkonferansen bekreftet at de var en del av fellesskapet i NHF. Jeg tolker dette som et uttrykk for at den stadige debatten om formålsparagraf og medlemskap som vi har hatt på de siste landsmøtene dermed som avsluttet og at det enkelte organisasjonsledd ser seg som naturlige og likeverdige organisasjonsledd i NHF familien.

Skal vi komme videre med et så positivt utgangspunkt er det viktig at vi klarer å beskrive de ulike organisasjonsledd funksjon og oppgave. Sentralstyret har nedsatt en arbeidsgruppe som skal levere en innstilling til sentralstyret for eventuelle justeringer i lovverk. Oppdraget deres er blant annet å forsøke og oppgavebeskrive funksjonen til de ulike organisasjonsledd. Skal vi oppleve å være på samme lag er det viktig at hver enkelt medspiller kjenner sin rolle og funksjon. Jeg ser fram til arbeidsgruppens forslag med spenning. For det er avgjørende for å skape en sammenhengende organisasjon at det enkelte ledd ser sin oppgave og gjør den. Det er på den måten vi kan løfte hverandre og ”spille hverandre gode” og bruke ressurser på meningsfulle oppgaver.

Det finnes ikke maken til gammeldoktoren!

Han som har kjent meg i flere tiår og alltid funnet ut av hvordan en best skal kurere skrot i maskineriet - slikt som de fleste av oss får etter hvert om vi får leve lenge.

Ikke noe galt med nyutdannede leger - de kan nok mye de. Men erfaringen gammeldoktoren har med akkurat meg og mine skrøpeligheter, det tar det tid å opparbeide. For det har vært en god del av det gjennom et langt liv - både alvorlige og mindre alvorlige.

Jeg tørket en tåre da gammeldoktoren fant å ville la seg pensjonere. Han synes tiden var inne for det når det var kort tid igjen til de 70, og litt glede skulle jo han også ha av årene som kommer. Kone, barn og barnebarn ville jo også ha en bit av han - sammen på hytta, og trave i skog og fjell mens han enda var sprek og det lot seg gjøre. Fullt forståelig det, og det er han vel unt etter et langt arbeidsliv han kan være stolt av!

Men selvsagt ble skrotet som huserer i skrotten min veldig aktivt akkurat da gammeldoktoren hadde låst kontordøra. U-utholdelige smerter i månedsvis kan sette en på tanker en ikke har hatt før, og ikke bør ha.

All respekt til de grundige legene som jeg kunne oppsøke, men de har plikt til å gjøre sine egne vurderinger, og må spørre seg fram til alt det som var lagret i gammeldoktorens hode. Det kan ta tid det med venting både her og der før hjelp som hjelper kan gis. Så fikk jeg en tanke som var mer i tråd med hva skaperen sies å mene om tanker. Jeg ringte gammeldoktoren privat. Veldig frekt det, men hva gjør en ikke i all sin elendighet da?

Men han var bare vennlig han og kontaktet de nye hjelperne mine med tilleggsopplysninger og anbefaling av et heksebrygg som muligens kunne hjelpe. Gjett om det gjorde!

Sola skinner igjen, ja, selv i mørkeste november gjør den det, og aldri har stjernehimlen vært vakrere enn i går kveld. Slik er det når mirakler skjer. Det som jeg trodde var umulig, var mulig likevel! Årsaken til smertene lar seg ikke fjerne, det er en realitet jeg må leve med. Men en får bruke medisiner når det er nødvendig for å holde ut, og det lot seg gjøre via det sammensatte "brygget". Hurra for seniordoktoren!

Jeg tror han er totalavholdsmann, men kanskje ikke så ihuga at han lar være å ta en gløgg på lillejulaf-ten? Gløgg som han er ser jeg ikke bort fra det. I så fall skal den være innen rekkevidde!

*Gamlemor
(Elsa Andrén)*

TIPS OSS!

Redaksjonskomiteen vil svært gjerne ha tips om saker som kan benyttes i Syndrom. Vi ønsker at bladet skal gjenspeile aktiviteten i lokallagene. Både små og store saker er interessante å ha med i Syndrom.

Frist for neste utgave er 4. februar 2011

Kontakt Jan Arne: arnedam@online.no eller Torill: torill.older@multinett.no

Et slag under beltet

Av Jan Arne Dammen

Mange følte det slik etter å ha lest redaktør Lars Kises lørdagsartikkel i avisen Varden i sommer; Må vi være sånn?

I artikkelen karakteriserte han løsemiddelskadde som idioter og halvveis alkoholisererte. Hensikten med kommentaren var å sette søkelyset på den stereotype karakteristikken mange setter på Grenlandsfolk, sier han i en kommentar.

Lars Kise viste til Drammen som har brukt millioner av kroner på å skaffe seg et bedre image, og at Fredrikstad har klart å løsrive seg fra Raymondstempelet. Og han skriver bl.a.: *Hvorfor skal folk fra Grenland nesten alltid framstilles som løsemiddelskadde og halvveis alkoholisererte? Gjerne med en rullings i handa, og med en dialekt som er bredere enn den de mest krampaktige journalistene i lokalradioen klarer å framføre. Slik begynte innlegget. Vi bruker store ressurser for å få folk til å flytte til Grenland. Men hvem vil flytte til et område hvor innbyggerne stigmatiserer en typisk grenlender som rusa og lavpannet? Vi får ikke flere til Grenland hvis vi fortsetter å dyrke oss selv som løsemiddelskadde idioter, avsluttet han og med ønske om god helg.*

Mange reagerte på dette og leder i Telemarksavdelingen Else Andrén tok det svært tungt. Hun mistet for en tilbake sin mann John som hadde ledet A.L.F Telemark siden starten i 1986.

Også tre andre i styret i A.L.F Telemark har den siste tiden gått bort.

- Jeg er ikke sær, men dette var vondt, veldig vondt. Vel var John hardt løsemiddelskadet, vel en av de hardest rammede her i Telemark, men idiot var han ikke. Det er som det tråkkes på hans grav, sier en sorgfull Else. Regionleder i Norges Handikapforbund Oslofjord Vest, Kristian E. Hansen svarte på dette med et innlegg i avisen Varden som vi gjengir her.

Vår tids krigsseilere

Det er mulig Grenland har et såkalt imageproblem. Det får man ordne opp i på lengre sikt. Men at Vardens redaktør mangler folkeskikk og har tråkket skikkelig i sommersalaten det er det ingen som helst tvil om. Å betegne Grenlendernes images som noen løsemiddelskadde idioter er en karakteristik som har krenket og såret mange løsemiddelskadde. Norges Handikapforbund har gleden av å ha løsemiddelskadde med blant sine medlemmer med en egen landsforening.

Hvem er så disse løsemiddelskadde idioter for å bruke avisens egen betegnelse?

På mange måter er de vår tids krigsseilere. Som gjennom sitt arbeid har måttet betale en meget høy pris. Som krigsseilerne møter heller ikke løsemiddelskadde den respekt og anerkjennelse som de fortjener. Det er mennesker som gjennom hederlig arbeid med farlige stoffer har fått store helseproblemer, både fysisk og psykisk.

Man vet at løsemiddelskadde har en større hyppighet av sykdommer som kreft med de alvorlige følger det kan få. Andre sykdommer som følge av løsemiddelskadde er helt vanlig. Vi vet at adferdsendring og andre psykiske forstyrrelser er en del av sykdomsbildet. Dessverre er det en del av disse menneskene som i sin fortvilelse ender opp med å ta sitt eget liv. Siden Grenland har en stolt industrihistorie er det all grunn til å regne med at antallet løsemiddelskadde i denne regionen er over gjennomsnittet.

Å tro at pressefolk vil beklage inne egne tabber er naivt. Men det hadde ikke skadet om Varden på lederplass hadde bedt disse menneskene om unnskyldning. En annen idé er å lage reportasjer som kan gi redaktører og lesere større innsikt i hvilke utfordringer disse menneskene møter i folkeopplysningsens tjeneste, skriver Kristian E. Hansen.

Redaktør Lars Kise beklager i en e-post til Syndrom: Jeg har aldri karakterisert "løsemiddelskadde som idioter og halvveis alkoholisererte". Jeg har heller ikke ønsket å sverte mennesker som sliter nok fra før. Mitt mål var å sette "Grenlands image" på dagsorden, og fortelle at jeg er lei av stigmatiseringen av grenlandsfolk. En av figurene som ofte "tegnes" er en alkoholisert og løsemiddelskadd person. Den karakteren er det ikke jeg som har funnet på. Jeg har ikke tenkt å rette opp eller endre på noe, men jeg beklager at enkelte leste kommentaren som de gjorde og at enkelte ble såret av det.

Kjenn igjen et hjerneslag - du kan redde liv

Av Jan Arne Dammen

Hjerneslag er den tredje største dødsårsak i Norge, og mange får store problemer. Hjerneslag rammer i alle aldre og det er viktig å komme tidlig til behandling. Kommer pasienten til sykehus innen tre timer er sjansen stor for at man unngår å få funksjonstap. Best resultater får en dersom behandlingen kan gis innen de første to timene etter hjerneslaget, men det er påvist positiv effekt helt opp til 4,5 timer fra de første symptomene meldte seg.

Du kan lære å kjenne igjen et slag gjennom å stille tre enkle spørsmål:

Be personen om å **le**

Be personen om å **løfte begge armene**

Be personen om å si en enkel setning, f.eks. **"Sola skinner i dag"**.

Dersom personen har problemer med noen av disse, **ring snarest 1-1-3**

Kilde: Slagordet og Norsk Helseinformatikk

Nytt navn – ny logo

Ridderrennets Venner endrer navnet på foreningen til Ridderrennet.

Av Jan Arne Dammen

På årsmøtet i Ridderrennets Venner 29. november 2010 ble det besluttet at foreningens navn endres til Ridderrennet og slagordet er - gjør det umulige mulig som den nye logoen viser.

Ridderrennet på Beitostølen har utviklet seg til å bli verdens største vintersportsarrangement for mennesker med funksjonsnedsettelse. Ridderuka nyter frem-

deles godt av Erling Stordahls innsats, noe nærmere 500 deltagere fra ca. 20 land forteller. Gjennom satsing på ungdomsgrupper og nyskadede ønsker Ridderrennet å inspirere til fysisk aktivitet livet ut. Ridderrennet gjør det umulige mulig, og med dette prosjektet viderefører Ridderrennet Erlings motto "Bygg din kropp og lær å se med tankene".

Ridderuka 2011 arrangeres på Beitostølen fra 3. til 10. april hvor det trenes og konkurreres i langrenn, alpint og skiskyting. Selve Ridderrennet går av stabelen lørdag 9. april.

Foreningen Ridderrennets Venner (RRV) ble stiftet i 1971 som en venneforening. Formålet var å støtte opp om Erling Stordahls arbeid med Ridderrennet. Ikke

minst bidro venneforeningen til å skaffe til veie midler slik at flest mulig funksjonshemmede kunne komme til Beitostølen og delta.

Etter hvert som Ridderuka vokste i omfang tok RRV mer av ansvaret for både Ridderrennet og Ridderuka. Navnet Ridderrennets Venner gav ikke lenger det riktige bilde av hva og hvem vi er.

I dag har Ridderrennet hovedansvaret gjennom hele året for økonomi og planlegging av arrangementet. Ridderrennet er den innstansen som fronter Ridderuka i forhold til departementer, næringslivet og media. I tillegg koordinerer Ridderrennet samarbeidet mellom medarrangørene av Ridderuka; Beitostølen Helsesportsenter, Norges Idrettshøgskole og Forsvaret.

Viktig meningsutveksling på Gardermoen

Konferansen ble avholdt på Gardermoen tirsdag 28. september. Temaene var mange og interessante og man kunne holdt på i flere dager. Det var en åpen dialog og alle fikk slippe til, en møteform som passer godt for oss.

Tekst og foto: Jan Arne Dammen

Invitasjonen var sendt til A.L.F Vestfold, Buskerud, Oslo, Østfold, Akershus, Hedmark, og Oppland og omfattet tillitsvalgte, veiledere/likemenn og medlemmer. Delegater fra Oslo, Østfold, Hedmark og Oppland var savnet.

Utgangspunktet for A.L.F er jo at det skal være kompetente veiledere i alle lokallag som skal kunne løse de problemer som finnes innen eget fylke. I praksis er dette på sikt en umulig oppgave, særskilt fordi alle saker som dukker opp stort sett er meget forskjellige og krever stor kompetanse på mange områder. Ikke minst gjelder dette det store antall offshorearbeidere som er

blitt arbeidsmiljøskadet innen offshoresektoren, men A.L.F Offshore har stor kompetanse og flere kompetente veiledere.

Brettspillet

Veilednings-/likemannsansvarlig Jan Bjørn Isaachsen var blitt syk og det var Bent Bentsen som ledet konferansen.

Jan Arne Dammen holdt innlegg om NHF's likemannsopplæring og det nye brettspillet. Han benyttet en presentasjon som var utarbeidet av NHF, og som ble presentert første gang i mai. Dette er et godt tilbud som dekker grunnopplæringen i likemannsarbeid. Det ble en god meningsutveksling blant deltagerne. Bent Bentsen fortsatte og

da med fokus på utredningen av yrkesskade/-sykdom. Mange eksempler kom fram da deltagerne fikk anledning til å fremme sine egne spesielle problemstillinger. Slik meningsutveksling er utrolig viktig for det arbeid som gruppen gjør.

Det var et klart ønske fra deltagerne om slike årlige samlinger, der likemenn og veiledere kommer sammen. Dette er med på å lade batteriene og gi den enkelte energi og en fornyet styrke til videre innsats.

Oppgaver står i kø

Blant annet bør utvalget utvides og flest mulig lokallag bør være representert i utvalget. Bent hadde en innføring i gratisprogrammet Skype. Nå har gruppens medlemmer fått utstyr slik at de kan kommunisere gratis seg imellom på Skype. Man kan også ha flere pålogget samti-

Bak fra venstre: Jan Sandholt, Buskerud, Olav Olavsbråten, Buskerud, Marit og Svein Rokkones, Trøndelag, Bent Bentsen, Vest-Agder.

Foran fra venstre: Sverre Heimsvik, Buskerud, Bjarne Kjell Kapstad, Rogaland, Sigmund Erfjord, Akershus, Øystein Haugland, Offshore Ekofisk, Trond Tore Ceeberg, Vestfold.

Bent ledet møte forbillig.

dig og slik styrke samarbeidet i gruppen.

A.L.F og NHF

Forholdet mellom vår forening og NHF når det gjelder råd og veiledning ble også gjenstand for drøftelser. Det var enighet i at NHF har et greit grunnkurs til opplæring av likemenn og veiledere. De har en god opplæring på veiledning innenfor universellutforming i samfunnet sett i forhold til bevegelsehemmede. Men innenfor område til andre funksjonshemninger f.eks. Arbeidsmiljøskadde og deres utfordringer er tilbudet fra NHF mangelfull. A.L.F må etter beste evne og økonomi ordne dette selv.

Dette til tross, Ellen Trondsen har vært til uvurderlig hjelp til å ordne det praktiske omkring dette møtet. En stor takk til henne!

Lad batteriene

Likemanns-/veiledningsgruppen består av medlemmer som er løsemiddel- eller kjemikalieskadet. Det har som konsekvens at tillitsvalgte og medlemmer har behov for å kunne trekke

seg tilbake og lade batteriene. Det er ikke alltid at dette passer inn i organisasjonens tidsplan, eller i arbeidssituasjonen til den enkelte. Vi som organisasjon må akseptere dette og det er kun den enkelt som kjenner dette best. Det er lov å si: Jeg trenger pause!

2011

Til årsmøtet i 2011 vil det bli søkt om midler til å arrangere et landsdekkende likemanns-/veiledningskurs. Her kom gruppen fram til at temaer som NAV-utredning av yrkesskade/-sykdom, fagrådets betydning, problemstillinger vedr. arbeidsmiljøskader vil være aktuelt.

Her vil representanter for Yrkes-skadekontoret i Oslo, politikere, NHF og Fagrådet bli invitert. Pressen vil også få invitasjon til paneldebatten.

Kort oppsummering Bent?

- Etter de resultater og de problemer som har vært løst ser jeg samtidig at det er god grunn til å utvide gruppen for å få en bedre geografisk fordeling. En større nærhet til lokallagene er viktig, samtidig som man kan bruke den spesialkompetanse på veiledning som mange sitter inne med, sier han.

Advokatene

DRANGEID • HANA • LØKEN

**Personskade • Yrkesskade
Pasientskade • Trygd**

Bred erfaring og gode resultater

Torget 8
Postboks 223, 3251 Larvik
Telefon 33 13 83 60
Telefaks 33 13 83 68
www.advokatdrangeid.no

SVEIN DRANGEID
Mobil 95 27 53 05
post@advokatdrangeid.no

Ta de riktige valgene

Bent Bentsen fra Vigeland ble ufør i 1998 etter løsemiddelskade. Han er i dag meget aktiv i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening bl.a. med Likemann og Veiledningstjenesten.

Tekst og foto: Jan Arne Dammen

En del av jobben hans i Mandal bestod i å rense aluminiumsplater for fett, før de ble brukt til båtbygging.

- Til dette arbeidet brukte vi noe som het Beodit-tynner og som var veldig effektiv. Hadde man gummihansker på seg under arbeidet, ja så gikk de i oppløsning, forteller han.

Symptomene ved løsemiddelskade merker man ikke selv først, det er gjerne de pårørende som skjønner at noe er galt. Slik var det også for Bent.

- Livet begynte å gå tungt etter hvert. Livet består jo av en tredjedel både jobb, fritid og søvn. Når vi kommer hjem fra jobb og er tung i kroppen, uvel, trøtt og irritabel, ja da går det ut over fellesskapet. Jeg følte meg gammel lenge før tida så da begynte det å bli problematisk, kanskje ikke så mye for meg som for de rundt meg, sier Bent.

Slik er det for mange med denne diagnosen og flestparten har familie, ektefelle/samboer, barn og etter hvert barnebarn. Løsemiddelskade utvikler seg over tid og drar seg til, sakte og sikkert.

En dag da han kom utslitt og trøtt hjem fra jobb, sa kona at hun hadde bestilt legetime til han. Hva har jeg der å gjøre spurte han? Jo, du skal ta en prat med han var den klare beskjeden, fra kona. Dette var starten på et nytt liv, slik det har startet for mange løsemiddelskade.

- På slutten av den tiden jeg var i jobb var jeg på en modul i Egersund, 90 meter til vær. Og det skjedde ofte at jeg var kommet ned til verktøyburet og ikke husket hvilket verktøy jeg var nede for å hente. Da var det bare å traske alle trinnene opp igjen og når jeg kom opp så var det jo innlysende hva jeg skulle hente. Så var det å rusle ned igjen de tunge trinnene.

Bent avslutter med dette hjertesukket:

- Tenk deg om når du skal jobbe med helseskadelig stoffer. TA DE RIKTIGE VALGENE!

Jobbkjemikalier dreper 1600 i året

Jobbkjemikalier dreper 1600 i året og sammenlignet med trafikken der 255 ble drept i 2008, eller ca 50 drukningsulykker 1. halvår 2009, så er det skremmende høye tall.

Av Jan Arne Dammen

Daglig utsettes 200 000 ansatte for kjemikaliepåvirkning, noen er ikke klar over det selv. Ca 350 kreftdødsfall pr. år pga kjemisk påvirkning og 309 blir utføre. Dette koster samfunnet ca 50 mill kr i året for behandling av sykdommer relatert til kjemikaliepåvirkning. Som følge av redusert produksjon p.g.a. sykefravær knyttet til eksponering av kjemikalier er det anslått omkring 3 mrd kr i økonomisk tap.

Løsemiddelskader ble kjent som et problem i Norge tidlig på åttitallet. Det er viktig å kjenne til hva og hvilke kjemiske stoffer og løsemidler man arbeider med, for å kunne ta riktige forholdsregler.

Løsemidler er flytende stoffer som løser opp faste stoffer. De kan være uorganiske, f.eks. syrer og lut, eller organiske. I næringslivet anvendes løsemidler i stor utstrekning fordi de løser opp fett og fettlignende stoffer, og de brukes bl.a. til alle former for rengjøring.

Særlig farlig er de organiske løsemidlene som er fettløselige, eks. toluen, white spirit, xylen,

etanol, aceton, trikloretylen og mineralsk terpentin som finnes i maling og lakk.

Under bruk vil løsemidlene oppetre som aerosoler, små dråper, eller gå over i damp eller gassform og trekkes ned i lungene og føres videre ut i kroppen via blodbanen. En del løsemidler trenger også gjennom huden og kan føre til forgiftning.

Er ventilasjonen dårlig kan det i løpet av minutter bli konsentrasjoner som kan være skadelige. Slik eksponering kan føre til alvorlige skader, først og fremst på sentralnervesystemet.

Symptomene er lite spesifikke og mistolkes ofte, slik at det kan gå mange år fra plagene melder seg til sammenhengen med yrkesmessig eksponering blir erkjent. I denne perioden kan skadene ha blitt varige.

Løsemiddelskader kan ikke helbredes, men du kan trene deg opp til leve med dem. De første symptomene kan være hodepine, svimmelhet, rusfornemmelse, trøtthet og kvalme. Oppstår slike symptomer og ubehag, så er det kroppens signaler om at stoffet er helseskadelig.

Ta forholdsregler

Er det mulig, så erstatt stoffene med andre, mindre helseskadelige stoffer og bruk hensiktsmessig verneutstyr. Gravide bør unngå løsemiddeleksponering da det kan forårsake foster-skader. Enkelte løsemidler har kreftfremkallende effekt. Hudkontakt kan medføre kontakteksem, spesielt på hendene.

Skadene utvikler seg gradvis gjennom flere år og det er vanskelig å stadfeste akkurat når plagene begynte. Dette fordi både akutte og kroniske plager går over i hverandre i den tiden vi er i jobb. Hukommelsesvikt og konsentrasjonsproblemer er tegn på forstyrrelser som i stor grad vil vedvare, selv om eksponeringen opphører.

Mange av de skadene man kan pådra seg er uhelbredelige! Det er derfor om å gjøre å øke kunnskapen om løsemiddelskadene, både blant eksponerte arbeidstakergrupper og blant helsepersonell. Hjerneskade forårsaket av løsemidler heter på det medisinske fagspråket *Toksisk Encephalpati*.

Gruppen foran Granlien gård.

I hjertet av Telemark og 80.000 bøker

Tekst og foto: Jan Arne Dammen

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening avd. Telemark har arrangert sin årlige dagstur for sine medlemmer.

Tunge mørke skyer lå over Skien denne torsdags morgen, busskuret ved Byporten var knust. Det skyldtes kanskje Odds semifinaletap mot Godset kvelden før. Men blant A.L.F

medlemmene som var på sin årlige tur var humøret på topp, som vanlig.

Fra Skien gikk turen mot Kra gerø og videre mot Drangedal hvor målet var Kjosen og ca. 80.000 bøker hos Halvdans Bokhus. Grenda ligger øst i Drangedal og kan ikke sies å være verdens navle. Hit strømmer folk til fra fjern og nær for å sikre seg gode bøker. I det

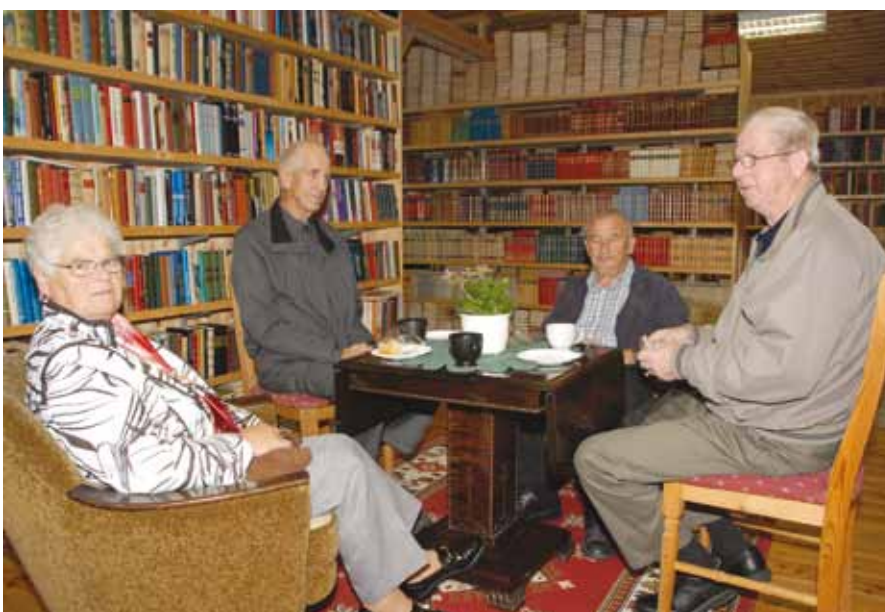
nedlagte Samvirkelaget som ekteparet Esborg kjøpte i 2007 var det bøker fra gulv til tak. Ryddig og sirlig plassert i flere etasjer og i kjelleren var det rene labyrinten.

- Vi har drevet dette i ca 2 år og får inn bøker fra dødsbo, private givere og mye blir også kjøpt på auksjoner, sier Halvdan Esborg. - Dette er en veldig sosial hobby og er nok det største i sitt slag i landet, sier han.

Halvdan gir kona Tone æren for ryddigheten og oversikten over titler og forfattere.

Folk har så god tid når de handler bøker, ikke noe stress og mas og man blir godt kjent og mange kommer igjen og igjen, kan ekteparet fortelle.

- Jeg vil anbefale alle som er på utkikk etter en spesiell bok, og vite navnet på forfatteren. Det gjør det mye enklere å finne boken her, avslutter Tone før vi igjen setter oss på bussen.

Gerd og Kjell Heibø, Kjell Grønvold og Lars Tyssen.

Etter en tur i vakker Telemarksnatur og på svingete smale veier kommer vi til Kvitseid og Granlien. Her ble vi tatt i mot på tunet av daglig leder Kåre Eriksen. Etter en god og hjemmelaget middag fortalte han om stedes historie. Og vi fikk en interessant debatt om hvordan det er å leve med en skjult funksjonshemming.

Stedet som eies og styres av Telemark krets av Norske Kvinners Sanitetsforening, ligger praktfullt til utenfor sentrum og kan tilby aktiviteter og naturopplevelser tilpasset for alle. På oversiden av eiendommen har de fått laget en stor lavvo og her var bålet tent. Ved hjelp av senterets ATV kom alle seg opp uten problemer. Kaffe og nystekte vafler smakte fortreffelig, og det var noe motvillig de fleste satte seg på bussen for hjemreisen. I begynnelsen nevnte vi mørke tunge skyer, været bedret seg og sola dukket også fram.

En stor takk til Else Andrèn for et fint opplegg og Kai hos Tele Tur for en behagelig og informativ tur.

Ved lavvoen.

Hans og Torunn Groland.

Kåre Eriksen tar i mot.

Anders Snaunes gav Gunnar Hansen en fin tur.

Middag på Lido

Tekst: Kirsten Vestby
Foto: Sigmund Erfjord

A.L.F Akershus kan fortelle om en kjempetur til Riga fra 6. til 10. mai 2010.

Vårens vakreste eventyr må man kunne kalle Riga by med sin vakre arkitektur og mange flotte monumenter. Laget reiste fra Gardermoen i ukristelig tid på morgenen torsdag, men det var likevel blide og opplagte A.L.F-ere som møtte opp for sosialt samvær igjen.

Spente og forventningsfulle ankom de Reval Hotel Latvija etter en times tid med by guiding. Igor var deres hyggelige og flinke guide under oppholdet.

Fredag ble det besøk i det flotte markedet i byen. Der var noe for en hver smak så der ble pengepungen flittig brukt. Nydelig middag på hotellet om kvelden ble prikken over i'n.

Frigjøringsmonumentet i sentrum er dekket med friske blomster hele sommerhalvåret. Det står også æresvakter hele tiden. I bakgrunnen til høyre vises hotellet vi bodde på.

Etter frokost lørdag var det flere som benyttet det flotte SPA anlegget som var på hotellet. Det ble også besøk i en av de flotte kirkene i byen. Om kvelden samlet de seg igjen til en nydelig middag på hotellet.

Søndag ble det tid til shopping i de mange flotte handlesentrene, det ble også lunsj og hyggelig samvær. Dagens høydepunkt må bli middagen på Lido om kvel-

den. Et utrolig flott sted med nydelig mat.

Så er det blitt mandag og hjemreisen står for tur. Trist og ta farvel med Riga som viste seg med sin vakreste vårskrud i alle slags grønnfarger.

Vel tilbake på Gardermoen tok de farvel med hverandre og alle var enige om at dette hadde vært en flott opplevelse.

Den 5. mai er frigjøringsdagen etter 2.verdenskrig. Her er en gruppe mennesker på vei til frihetsmonumentet for å legge ned blomster og minnes sine kjære som falt i krigen.

Konferansekreise til Kiel

Tekst og foto: Jan Arne Dammen

A.L.F Buskerud planlegger en konferanse om lokallagets likemannstjeneste. Den vil finne sted på Color Fantasy til Kiel i mai 2011.

Medlemmer av styret har vært på omvisning på båten og fikk samtidig sydd sammen opplegget for turen. Invitasjon til lagets medlemmer er sendt ut og laget håper på god deltagelse. Det er begrenset antall plasser så her er det først til mølla prinsippet som gjelder.

Tema for konferansen er foreningens historie og fremtid. Hva er gjort og hva gjør vi videre f.eks. i likemannstjenesten? Hvordan blir vi bedre?

Når man skal fortelle historien, hva er vel bedre enn å høre det

fra han som startet det hele for nøyaktig 25 år siden. Laget har vært så heldige å få med seg grunnleggeren Oddvar Petersen til å berette. Lagets leder vil også gi en orientering om NHFs likemannsarbeide og de håper på mange gode diskusjoner.

Konferansen begynner klokken 11.00 og varer til ca 18.00. Det blir satt opp fellesbuss fra Drammensområdet på morgenkvisten torsdag 12. mai og tilbake lørdag 14. mai.

Fra venstre: Arne J. Hultberg, Sverre Heimsvik, Olav Olavsbråten og Jan Sandholt på Hjortneskaia i Oslo.

ADVOKATFIRMAET **NORMAN & CO ANS**

ETABLERT 1878

Helge Husebye Haug
Kjell Inge Ambjørndalen
Jane M. Ytreøy Grøndalen
Julie Høydal Davik

M.N.A

E-post: advokatfirmaet@norman-co.no
www.norman-co.no

PERSONSKADE
YRKESKADE
PASIENTSKADE
FORSIKRING
PROSEDYRE

Kontoradresse:
Huitfeldtsgt 4
0253 Oslo

Telefon
22 12 11 80

Telefaks
22 12 11 90

Er mobilbruk en arbeidsrisiko?

Avisoppslag om helsefarlige mobiltelefoner gjør folk nervøse. Mange bruker mobiltelefonen i jobbsammenheng. Er det farlig? Det har vært snakk om kreftfare, spesielt i hoderegionen som jo får høyest eksponering ved vanlig bruk. En grundig gjennomgang av studiene til nå, tyder ikke på slik risiko etter opptil ti års mobilbruk. Vi får ikke sikrere svar før vi har brukt mobilen noen år til. Hva gjør vi i mellomtida?

Av Overlege Ebba Wergeland
Illustrasjonsfoto: Jan Arne Dammen

Det er den elektromagnetiske strålingen fra mobiltelefonen som bekymrer. For noen tiår siden diskuterte vi den elektromagnetiske strålingen fra dataskjermen. Noen mente den kunne gi fosterskader. Etter hvert viste flere store studier at gravide som satt ved dataskjerm fikk like friske barn som alle andre. Men i mellomtida hadde all oppmerksomheten fått produsentene til å utvikle datamaskiner med svakere elektromagnetisk stråling.

Når det gjelder mobiltelefonen, har det vært snakk om kreftfare, spesielt i hoderegionen som jo får høyest eksponering ved van-

lig bruk. En grundig gjennomgang av studiene til nå, tyder ikke på slik risiko etter opptil ti års mobilbruk (Ahlbom 2009). Det er vanskelig å si noe om virkninger etter mer langvarig bruk, fordi mobilen ikke har vært brukt så lenge. Kreft ser ikke ut til å være en sannsynlig langtidsvirkning heller. Men strålingen har effekt på levende celler. Noen mener at hjernecellene vil kunne skades etter lang tids bruk, og at dette igjen kan øke risikoen for aldersdemens. Men celleforandringene kan også være uten praktisk betyd-

ning. Vi får ikke sikrere svar før vi har brukt mobilen noen år til.

Hva gjør vi i mellomtida? Det er ingen vits i helseundersøkelser så lenge vi ikke vet hva vi skal se etter, eller om det er noe å se etter i det hele tatt. "Føre var"-prinsippet skulle tilsi at vi lar være å bruke mobilen og andre oppfinnelser med liknende teknologi. Men i praksis vil både myndighetene og hver enkelt av oss alltid veie sjansen for å oppdage skadelige virkninger om noen år, mot fordelene ved å ta den sjansen. En slik avveining gjør vi også på andre områder, for eksempel når nye kjemiske stoffer tas i bruk. Når myndighetene har bestemt seg, er det ikke så lett for hver enkelt av oss å slippe unna påvirkningen fra nye kjemiske stoffer i matvarer eller andre produkter. Eksponeringen fra mobilen kan vi derimot i

noen grad styre selv, ved å følge forslagene fra Statens Strålevern: begrense bruken, bruke hands-free osv.

Normalt er vi reddere for en risiko vi vet lite om enn for en høy, men velkjent risiko. I blant glemmer vi i farten å gjøre noe med den risikoen vi kjenner. Mobiltelefonbruk under arbeidet forstyrrer oppmerksomheten og øker risikoen for ulykker og feilhandlinger i utsatte yrker. Selv om mobilen ikke er håndholdt, kan oppringninger i farlig grad legge beslag på oppmerksomheten. Derfor må arbeidet organiseres slik at kontrolløren eller overvåkeren ikke blir forstyrret når de skal håndtere krisesituasjoner, og yrkessjåføren må ikke tvinges til å snakke i mobilen under kjøring for å holde timeplanen eller betjene kunder.

Mange foretrekker fasttelefonen som arbeidsredskap framfor mobilen. De kan ha problemer med hørsel eller med førlighet i hånd og arm, og noen opplever plager de setter i forbindelse med elektromagnetiske felt, såkalt "el-overfølsomhet" som vi foreløpig vet lite om. Uansett årsak er det viktig at arbeidsgiver sørger for valgmuligheter. Det kan være behov for litt tilrettelegging, men det skal ofte ikke så mye til før arbeidssituasjonen blir akseptabel.

Med tillatelse fra Arbeidervern

Mobiltelefoner forbudt i franske barneskoler

Mobiltelefoner har blitt forbudt i franske barneskoler, og teleoperatører må tilby telefoner som kun tillater tekstmeldinger, for å redusere helserisikoen til barn. Teleselskapene vil også bli pålagt å lage telefoner som bare virker med øreplugger, sa den franske helseministeren Rosalyne Bachelot, skriver Folkets Strålevern.

Høyesterett i Italia – trådløs telefon og mobil mulig årsak til kreft

Høyesterett i Italia har avsagt en dom som sier at trådløs telefon (DECT) og mobiltelefon kan være årsak til hjernekreft. Dommen, som ble avsagt i Brescia i Nord-Italia, betyr at retten mener det er en mulig sammenheng mellom bruk av trådløs telefon og kreft.

Saken gjelder en ansatt i et nasjonalt forsikringselskap, der den ansatte har fått hjernesvulst. Høyesterett slår fast at bruk av DECT-telefon og mobiltelefon kan gi hjernesvulst. Dommen er et gjennombrudd fordi dommeren denne gangen ekskluderte de industrifinansierte ankene og heller stolte på industriuavhengige data.

Dommen gjør det nå mulig for ansatte i Italia å kreve en vanlig fasttelefon med ledning, og den sier at arbeidsgiver er rettslig ansvarlig for fremtidige konsekvenser, både på kort og lang sikt. Den ansatte som denne saken gjelder, er nå 80 prosent ufør, og arbeidsgiver måtte betale alle saksomkostningene, melder Folkets Strålevern.

Mange kjenner ikke til reglene

Kan en person som røyker og får lungekreft likevel få yrkesskadeerstatning? Vi stiller spørsmålet til advokat Carl Gunnar Sandvold (bildet) i ProJure som har kjørt fram en slik sak i Høyesterett.

Av Jan Arne Dammen

Høsten 2000 vant dere fram med en sak i Høyesterett der deres klient fikk fullt medhold i kravet mot Vesta om yrkesskadeerstatning. Saken vakte stor oppsikt både nasjonalt og internasjonalt, kan du fortelle Syndroms lesere mer?

- Ja det stemmer, også en rekke kolleger har stilt seg uforstående til resultatet. Dette skyldes i første rekke manglende kjennskap til hvilke regler som gjelder, hva de faktiske forhold i saken gjaldt og manglende kjennskap til hvilke skadelige virkninger passiv tobakksrøyk har, særlig for røykere, sier Carl Gunnar Sandvold til Syndrom.

Bare en av fire stilte krav

- Det er et problem at altfor få kjenner til hvilke rettigheter alle ansatte har i henhold til yrkesskadeforsikringsloven, som trådte i kraft 01.01.90. Denne loven dekker skade eller sykdom som konstateres etter 1990, selv om den skadelige påvirkning har skjedd i lang tid før 1990, for eksempel ved asbestskader. Det spiller faktisk heller ingen rolle om arbeidsgiveren har tegnet den lovbestemte forsikring eller ikke. Dette fordi alle selskapene som deltar i ordningen da vil hefte solidarisk på samme måte som ved trafikkskader. Verre blir det imidlertid for arbeidsgiveren, som kan bli

holdt regressansvarlig, forteller han.

Yrkesskadeforsikringsloven dekker også de menige i militæret 24 timer i døgnet og dersom den skadelidte ikke lenger er i arbeid når sykdommen konstateres, hefter forsikringsselskapet til den arbeidsgiveren den skadelidte sist var ansatt hos inkludert ansatte som går over til å bli selvstendig næringsdrivende. Loven gir også de etterlatte krav på erstatning for tap av forsørger.

- Arbeidsmedisinsk avdeling ved Regionsykehuset i Trondheim utførte i 1994 en spørreundersøkelse blant nærmere 7000 personer med yrkesskade/yrkessykdom for å få avklart hvilke krav som ble fremsatt. Man kom da til den meget begredelige konklusjon at bare 1 av 4 som hadde krav på erstatning fremmet dette. De resterende 3 kjente ikke til ordningen! Denne manglende kjennskap gjelder både ansatte, arbeidsgivere og helsepersonell, sier han betenkt.

Ved trafikkskader, hvor den skadelidte samtidig er i arbeid, kan skadelidte velge å fremme krav om erstatning etter bilansvarsloven eller etter yrkesskadeforsikringsloven. Det er ikke lett for den skadelidte å finne ut hva som gir høyest erstatning.

- Det er viktig å understreke at et krav mot arbeidsgiverens for-

sikringsselskap ikke innebærer noen økonomisk ekstrabelasting for arbeidsgiver. Premien er betalt, og vår erfaring er at arbeidsgiver som regel bistår den skadelidte ansatte så godt de kan, sier han.

Listesykdommer

Skadelidte har vanligvis bevisbyrden også ved yrkesskade, både i forhold til trygd og forsikring. Ved såkalte belastningsskader har man vanligvis ikke krav på yrkesskadeerstatning i det hele tatt. Men det gjøres unntak hvis belastningen har vært uvanlig stor i forhold til det som var forventet.

Ved en del yrkessykdommer er bevisbyrden snudd, slik at det er forsikringsselskapet som har bevisbyrden. Dette gjelder bare de sykdommer hvor årsaken er å finne gjennom en eller annen form for ytre påvirkning.

- Nå er det laget en egen forskrift, en liste over dette. Derav navnet **listesykdommer**.

Det gjelder **forgiftning eller annen kjemisk påvirkning, allergiske hud og lungesykdommer, strålingsenergi, nedsatt hørsel som skyldes larm, lungesykdommer som skyldes finfordelte stoffer, sykdommer i armer og hender som skyldes**

vibrasjoner fra forskjellige former for verktøy, sykdommer som skyldes trykkendringer (dykkere, flygere), sykdommer som skyldes smitte og sykdommer som skyldes vaksinasjon i forbindelse med yrke, understreker Carl Gunnar Sandvold.

For alle disse sykdommene vil det være spesielt vanskelig for skadelidte å bevise at det foreligger årsakssammenheng. Lovgiver har derfor bestemt at det er mest rettferdig at arbeidstakeren fritas for denne bevisbyrden.

- Arbeidstakeren er i utgangspunktet i en vanskelig situasjon på grunn av sykdommen, og for at man skal unngå enhver rimelig tvil har lovgiver bestemt at skadelidte skal ha erstatning med mindre det er "åpenbart" at sykdommen ikke skyldes yrket. I uttrykket "åpenbart" ligger at bare de helt spesielle tilfeller hvor årsaken ikke har sammenheng med arbeidet faller utenfor, poengterer han.

Aktiv og passiv røyking

Vi ber advokat Carl Gunnar Sandvold forklare hva som var bakgrunnen for saken og også dommen i Høyesterett.

- I 1992 fikk en barsjef ved en nattklubb i Stavanger konstatert lungekreft i venstre lunge. Hun fikk umiddelbart operert bort lungen og litt av en hjerteklaff, og ble deretter kreftfrisk. Da lungekreften ble oppdaget var hun bare 40 år, og hun hadde i gjennomsnitt røykt 10-15 sigaretter fra hun var 21 år. Dette tilsvarer gjennomsnittet på landsbasis.

Lungekreften ble oppdaget 15 år etter at hun begynte å arbeide

i nattklubben og de 10 første årene var ventilasjonssystemet langt fra godt nok. Det var lavt under taket og som regel svært mange gjester, slik at de ansatte som oppholdt seg der en hel kveld ofte fikk problemer med hoste, rennende øyne og behov for å gå ut for å trekke frisk luft.

Dersom man hypotetisk ser bort fra den passive røykingen, er det liten grunn til å anta at lungekreften ville oppstått da skadelidte var 40 år. På samme måte er det ikke grunn til å tro at lungekreften ville oppstått dersom hun ikke hadde røykt selv. Det er med andre ord tale om to såkalte samvirkende faktorer, aktiv og passiv røyking, som begge ble ansett som nødvendige for utvikling av lungekreften. Det ble oppnevnt to sakkyndige, og de kom til at bidraget fra passiv røyking var minst 40 %, mens skadelidtes egenrøyking har bidratt med maksimum 60 %. Det var da nærmest en umulig oppgave for Vesta å skulle overbevise lagmannsretten om at lungekreften "åpenbart" ikke stammet fra passiv røyking på arbeidsstedet. De tapte derfor saken, og anførselen ble ikke opprettholdt for Høyesterett, som for øvrig slo fast at egenrøyking ikke ble ansett som grovt uaktsomt, slik at kravet om avkorting ble avslått. Vesta hevdet i tillegg at skadelidte ville fått kreft i 2002 pga. egenrøyking, og at man derfor ikke skulle ha ansvar utover 2002. Heller ikke det fant Høyesterett åpenbart, og vi vant saken.

Mot NAV

I 2005 hadde vi samme sak i Høyesterett, men da mot tryg-

den. Høyesterett la da ganske overraskende til grunn at 45 % av sykdommen skyldtes yrket, og 55 % egenrøyking, og tilkjente deretter bare 45 % i erstatning. Årsaken til at resultatet ble annerledes enn mot Vesta, er at Høyesterett la til grunn et annet årsakskrav, den såkalte hovedårsakslæren, mens det i erstatningsretten gjelder en såkalt betingelseslære. Det ble ikke skilt mellom risiko og årsak, og dommen har blitt mye kritisert, bl. a. i Tidsskrift for Rettsvitenskap nr. 1/2008 hvor en overlege, en professor og en forsker bl.a. sier: "Verken medisinerer eller andre kan regne seg fram til om en påvirkning har vært den "mest sannsynlige" årsak (jf. folketrygdloven § 13-4d) eller "av overveiende betydning" (jf. lov om yrkesskadeforsikring § 11) for sykdommen". Det er vanskelig å forstå hvordan Høyesterett kunne skille to samvirkende faktorer i den ene saken, men ikke i den andre, forteller han.

Vær OBS på dette

Helt avslutningsvis ber han oss være klar over at når det på arbeidsstedet finnes ytre påvirkninger som kan føre til en yrkessykdom som nevnt i listeforskriften. Da har forsikringselskapet en svært tung bevisbyrde når de skal bevise at sykdommen **åpenbart ikke kan** skyldes påvirkningen på arbeidsstedet.

- For øvrig er problemet at disse reglene dessverre er meget lite kjent, noe først og fremst forsikringselskapene tjener på, konkluderer Carl Gunnar Sandvold i advokatfirmaet ProJure i Stavanger.

Ble matforgiftet, fikk yrkesskadeerstatning

I desember 2003 var skadelidte på pålagt tjenestereise i Saudi-Arabia og De Forente Arabiske Emirater. Da han 5. desember spiste lunsj på et hotell i Damman, ble han matforgiftet. Retten fant at forsikringstaker måtte få dekning etter folketrygdloven § 13-4, jf. yrkessykdomsforskriften § 1 bokstav H nr. 2, hvor siste del av første setning lyder « ved annen yrkesutøvelse der virksomheten skjer i miljøer med særskilt sykdoms- eller smittefare ».

Kandidater til A.L.Fs ærespris 2011

A.L.Fs hovedstyre ønsker å motta forslag til kandidater for æresprisen 2011. Kjenner du til noen som du mener er en verdig kandidat for prisen, så ikke nøl med å sende oss ditt forslag. Forslaget må begrunnes og legg gjerne ved eventuelle dokumentasjoner.

A.L.Fs ærespris, er en bronseskulptur som er laget av den kjente billedkunstneren Oddmund Raudberget. Æresprisen tildeles en enkeltperson, et lag eller en organisasjon som har gjort seg **særlig bemerket** i forbindelse med sitt arbeid innenfor de verdier som er nedfelt i Arbeidsmiljøskaddes Landsforenings statutter eller på en annen fremragende måte har satt fokus på arbeidsmiljø, yrkesrelaterte sykdommer/skader og pasientrettsikkerhet og på en utrettelig måte har engasjert seg i de syke/skaddes vanskelige situasjon.

Intensjonen er at prisen skal deles ut annet hvert år i forbindelse med A.L.Fs årsmøte og det er A.L.Fs hovedstyre som vedtar, gjennom egne vurderinger eller forslag fra andre, hvem som skal tildeles æresprisen. Hovedstyret kan beslutte at prisen ikke skal deles ut dersom man ikke finner frem til verdige kandidater.

Statuttene finner du på våre hjemmesider: www.alfnorge.no eller du kan be om å få de tilsendt ved å henvende deg til vårt hovedkontor via vår e-postadresse som er: helseskader@nhf.no

Forslaget med begrunnelse og evt. dokumentasjon sendes til Arbeidsmiljøskaddes Landsforening. Postboks 9217 Grønland, 0134 Oslo. Forslaget må være oss i hende senest 1. mars 2011.

Hovedstyret

Meld fra til . . .

Av Jan Arne Dammen

Ett av de mest stilte spørsmål som vi får er, om man må kreve erstatning direkte av arbeidsgiveren sin når man er blitt skadet på jobben.

Til det er det å si at hvis man er påført en yrkesskade, det vil si personskade, sykdom eller dødsfall kan man ha rett til særskilte stønader og eventuelt også ménerstatning fra NAV.

For tapene som ikke dekkes av NAV kommer yrkesskadeforsikringen inn. Det betyr at arbeidstageren ikke behøver og rette kravet sitt direkte til arbeidsgiveren, men kravet rettes til arbeidsgiverens forsikringsselskap.

I henhold til lov om yrkesskadeforsikring er alle arbeidsgivere forpliktet til å ha yrkesskadeforsikring.

Forsikringen fungerer som en ansvarsforsikring for arbeidsgiveren. Uansett om det er arbeidsgivers

uaktsomhet som har forårsaket arbeidstagerens skade eller ikke, kan arbeidstageren kreve tapet erstattet av forsikringsselskapet.

I tillegg til de alminnelige vilkår for at man skal kunne tilkjennes erstatning, er det både etter folketrygdens regler og for yrkesskadeforsikringen, vilkår om at det foreligger en yrkesskade.

VIKTIG: Har det oppstått en yrkesskade/-sykdom, meld fra om dette til både NAV og forsikringsselskapet som har yrkesskadeforsikringen til arbeidsgiveren.

Gi 5 prosent

Av Jan Arne Dammen

Grasrotandelen må vi si har vært en liten suksess for lokallagene i A.L.F. Men det ligger enorme muligheter til større inntekter ved å verve flere medlemmer til ordningen.

I skrivende stund er det på landsbasis kun 119 medlemmer som er tilknyttet ordningen. Men disse har gitt lokallagene hele 62.000.- kroner siden ordningen ble innført. Som man ser kan en vervekampanje i lagene gi god avkastning. Det er kun fantasien som setter grenser for hvordan man kan verve grasrotgivere. Alt vi kan si med sikkerhet er at lagene som gjør en ekstra innsats i forbindelse med vervingen, vil kunne tjene godt på dette.

Støtt ditt lag

Du kan nå velge å gi ditt lokale A.L.F. lag fem prosent av din spillerinnsats. Det vil si at dersom du spiller Lotto for hundre kroner, går fem kroner til din grasrotmottaker. Og best av alt; din innsats, premie eller vinningsjansje vil ikke reduseres!

Det muntre hjørnet

Hjernetrim

Av Jan Arne Dammen

- 1 Hva sto den maritime forkortelsen D/S for?
- 2 Siden år 1750 har poteten vært en viktig del av norsk kosthold. Hvor kommer poteten opprinnelig fra?
- 3 Hvilket tall står bak bokstaven G på Gudbrandsdalsosten?
- 4 Hvilken fugl blir dette? ”Tid på døgnet + verb i presens + sinnsyk
- 5 Fra hvilket Ibsen-stykke kommer dette sitatet fra? ”Ikke øl i en sådan stund. Gi meg fløyten.”
- 6 Hvilket år ble det første Ridderrenn arrangert?
- 7 Hva står forkortelsen STAMI for?
- 8 Hvilket bilmerke har navn som betyr ”Jeg ruller”?
- 9 Hva er aldersgrensen for tilskudd til fritids- hjelpemidler?
- 10 I hvilken by ligger bryggeriet AASS?

Svar annet sted på siden

Nonner

Det var 3 nonner som satt og pratet. Den første sa:
- Jeg ryddet rommet til presten og vet dere hva jeg fant? En stor bunke med damebilder.
- Vel det er vel ingen ting, sa nonne nr 2. Jeg fant en pakke med kondomer i jakka hans.
Og vet dere hva jeg gjorde? Jeg stakk hull på alle å la de tilbake.
Da besvimte den tredje.

En mann som var glad i vin, ble tilbudt druer til dessert. Ellers takk, sa mannen, og skjøv tallerkenene til side. Jeg er ikke vant til å innta min som piller.

SERVICE

Det ringte på hos Kåre og utenfor sto en kar i kjeledress.
- Jeg har kommet for å reparere vaskemaskinen deres, sa han.
- Vår vaskemaskin fungerer helt fint, så det må være en misforståelse, svarte Kåre.
- Hvorfor har du ikke ringt og avbestilt da Hansen, sa reparatøren irritert.
- Nå flyttet Hansen for et år siden, sa Kåre oppgitt.
- Beklager, men det er så typisk, sa servicemannen. Folk ringer og maser, og når vi rykker ut så har de flyttet!!

Fordelen med dårlig hukommelse er at man flere ganger kan glede seg over de samme tingene for første gang. Friedrich Nietzsche (tysk filosof 1844 - 1900)

”Kona sa at jeg ikke hører etter hva hun sier. Jeg tror i hvert fall det var det hun sa.”

Svar på Hjernetrim
1 Dampskip
2 Andesfjellene i Sør-Amerika
3 35
4 Nattergal
5 Vildanden
6 1964
7 Statens Arbeidsmiljøinstitutt
8 Volvo
9 26 år
10 Drammen

Ny organisasjonsmodell fra 2011

Husk å fremme forslag til kandidater til Hovedstyret og andre verv som skal besettes på årsmøtet i 2011.

Redaksjonen

På årsmøtet i 2009 ble det vedtatt en ny organisasjonsmodell. Hovedstyret vil fra 2011 bestå av: Leder, nestleder og økonomiansvarlig i tillegg til 3 varamedlemmer.

I månedsskiftet januar-februar begynner valgkomiteen sitt arbeid med å få på plass kandidater til nytt hovedstyre samt varamedlemmer som skal velges på årsmøtet. Og valgkomiteen ber lokallagene komme med forslag på kandidater til de respektive vervene.

Fristen for å komme med forslag på kandidater til leder, nestleder, økonomiansvarlig og 3 varamedlemmer er 31. januar 2011.

Brev til lokallagene er sendt ut fra valgkomiteen.

Forslag kan sendes til:

Ole Stiansen: ole-nic@online.no

Fred Gunnar Eide: fgu-eid@online.no

Bent Bentsen: Nodevig.bentsen@gmail.com

Forslag til årsmøtet

Årsmøtet i 2011 er lagt til Bergen 6. - 8. mai.

Medlemmer som har forslag de ønsker å fremme for årsmøtet må sende forslag innen fristen til Hovedstyret. NHF lover: §4.

Hovedstyrets adresse: se side 2 i Syndrom

Frist for å fremme forslag til årsmøtet er 25. februar 2011.

Hvordan sette plaster på et sår ingen kan se?

Av Jan Arne Dammen

Løsemiddel- og kjemisk skade skiller seg fra mange andre former for funksjonshemming i det at det ofte er et usynlig handikap.

Dersom noen sitter i rullestol, er det lett å forstå at vedkommende har et handikap. Men dersom noen er i stand til å gå rundt og konversere, er det vanskelig å forstå at vedkommende kan ha både nedsatt kraft og hukommelse. Det er viktig å være klar over problemet med at dette ikke blir mindre selv om den skadde også har fått bevegelsesvansker.

Imidlertid er det også en del andre grupper som har usynlige vansker, for eksempel mennesker med dysleksi, sukkersyke, astma, psykiske vansker, allergi, hjerte- lungesyke.

Man kan muligens forestille seg hvordan det er å være blind ved å lukke øynene, men det er umulig å forestille seg hvordan det er å leve med redusert hukommelse. Problemene er til for å løses, men de må synliggjøres!

Og til forstå-seg-påere som stiller diagnoser i nærmiljøet, hvordan setter man plaster på et sår ingen kan se?

Styrk rettighetene til NAV-brukere – etabler NAV-ombud nå!

Anne-Lise Kristensen for Pasient- og brukerombudene i Norge

I Stortingsproposisjon nr. 46 (2004–2005) Ny arbeids- og velferdsforvaltning, foreslo regjeringen å etablere en statlig Arbeids- og velferdsetat med felles statlige og kommunale NAV-kontorer. Bakgrunnen var at mange brukere ble kasteballer mellom ulike etater.

I dag er det opprettet NAV-kontor i alle kommuner. Det har vist seg at en felles dør til de ulike tjenestene ikke har løst brukernes problemer. Det rapporteres om lang saksbehandlingstid, fravær av tilgjengelighet, stadig bytte av saksbehandlere og lite samarbeid internt. Mange brukere opplever dårligere service enn før reformen ble gjennomført.

Pasient- og brukerombudene i Norge bistår pasienter og brukere av helse- og sosialtjenester, med unntak av de økonomiske ytelsene. Vi mottar årlig mer enn 12 000 henvendelser. Mange henvender seg også med spørsmål om økonomiske ytelser, men vi har dag ikke mandat for å gi klagehjelp i slike saker. Oslo kommune har et Helse- og sosialombud som også bistår de

som har behov for økonomisk sosialhjelp. Noen andre kommuner har tilsvarende ordninger. I Oslo mottok ombudet i 2009 rundt 1500 henvendelser om økonomiske ytelser.

Regjeringen har sagt den vil vurdere en ordning med Velferdsombud som skal dekke NAV, sosialtjenesten og helsetjenesten. Stadig flere etterspør en slik ordning. Formålet med en ombudsordning er å gi befolkningen informasjon, råd og veiledning, samt bidra til at den enkelte får oppfylt sine rettigheter. En ombudsordning kan bidra til fleksible og ubyråkratiske løsninger

i direkte kontakt med bruker og tjenestestedet.

I tillegg kan NAV høste erfaringer fra ombudets arbeid for å bedre kvaliteten på tjenestene sine. Rettighetene for de som kommer i økonomiske vanskeligheter må styrkes, og det må gjøres nå.

Vi mener derfor at det må etableres ombud også for brukere av NAV. Lag ikke et eget ombud - knytt det heller til den nåværende ombudsordningen slik at brukerne får en dør inn til ombudet. Vi har erfaring og operative kontorer. Til brukernes beste.

ADVOKATFIRMA

Wangensteen, Wigemyr & Co DA

Firmaet er blant de største advokatfirmaer på Sørlandet. Våre 11 erfarne advokater yter bistand innenfor de fleste rettsområder:

Alminnelig forretningsjus * Fast eiendoms rettsforhold
Odelsrett * Bygge- og reguleringsaker * Bobehandling
Erstatningsrett-personskade * Yrkesskader/-sykdommer
Forsikringsrett * Trygderett * Strafferett * Arbeidsrett
Skatte- og avgiftsrett * Familie, arv og skifte

Våre advokater:

- * Helge Wigemyr
- * Reidar Wangenstein
- * Solveig Løhaugen
- * Yngve Andersen
- * Kai Knudsen
- * Sverre Ellenes
- * Johan F. Gjesdahl
- * Ivar Sveen
- * Bjørgulv Rygnestad
- * Erik Ottemo
- * Inger Johansen

Telefon 38 17 87 10 – Faks 38 02 04 58

Vestre Strandgt. 32, pb. 716, 4666 Kristiansand

ADVOKAT GRUPPEN
SAMARBEIDENDE ADVOKATER
TØNSBERG-SKIEN-ARENDAL-KRISTIANSAND

WANTED

Av Jan Arne Dammen

Strøkne eller krøllete,
med eller uten kaffeflekker.

For at samlingen av Syndrom skal bli komplett
på nett trenger vi din hjelp!
Sjekk i skuffer og skap, kjeller og loft!

Vi etterlyser følgende nummer av Syndrom:

- 1986 - Nr 2, 3, 4
- 1988 - Nr 3, 4
- 1990 - Nr 1, 2, 3, 4
- 1991 - Nr 2, 3, 4
- 1993 - Nr 3, 4
- 1995 - Nr 3, 4
- 1997 - Nr 1, 2, 3, 4
- 1998 - Nr 3, 4
- 1999 - Nr 3, 4
- 2000 - Nr 3

Vi har i dag 63 utgaver av bladet, som etter hvert vil bli å finne på vår hjemmeside www.alfnorge.no
Har du opplysninger om de savnede, kanskje noen aldri ble utgitt. Dersom du har opplysninger eller kommer i kontakt med en eller flere av de savnede, ber vi deg hurtigst mulig kontakte:
Bent Bentsen, Gamleveien 45 B, 4520 Sør-Audnedal.

HEDERLIG OMTALE KAN PÅREGNES!

Om å lete

- Tåka letter og to gubber kommer til syne. De står og graver i snøen med hver sin spade.
- Hva leter du etter? Sier den ene.
 - Jeg leter etter kona, svares det.
 - Samme her, hvordan ser kona di ut da?
 - Hun er høy og lys, spretten rumpe og store pupper. Men hvordan ser din kone ut?
 - Blås i det, vi leter etter din, svarer gubben.

Nye medlemmer

Syndrom ønsker alle nye medlemmer velkommen til Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F)

Oslo	3	Hordaland	4
Akershus	3	Møre og Romsdal	6
Østfold	1	Sogn og Fjordane	1
Hedmark	0	Sør-Trøndelag	16
Oppland	2	Nord-Trøndelag	2
Buskerud	7	Nordland	3
Vestfold	2	Troms	2
Telemark	6	Finmark	1
Aust-Agder	4		
Vest-Agder	4	Hittil i år	75
Rogaland	8		

Dette er nyinnmeldte frem til 22.11.2010.

15 års erfaring med

- Erstatning
- Yrkesskader/-sykdom
- Trafikkskader
- Forsikring
- Arbeidsrett
- Trygd
- Fast eiendom
- Ekspropriasjon

**ASKER-
ADVOKATENE**

Postboks 84 - 1371 Asker
Telefon 66 90 70 80 - Faks 66 90 70 81

Adv. BUGGE

Timeavtale 90 97 21 90 (mobil)
jb@askeradvokatene.no - www.askeradvokatene.no

Mer HMS med YARA

Toksisk gass kan utgjøre en betydelig kjemisk helserisiko i mange arbeidssituasjoner, Yara tilbyr Nutriox®-konseptet som består av:

Rådgivning

Vi tilbyr individuell rådgivning, seminarer og foredrag for å øke kunnskapen om årsaker, konsekvenser og mulige behandlingsmåter av meget toksisk gass som hydrogensulfid (H₂S) med relatert risiko for lukt og korrosjon.

Kartlegging

Tilstrekkelig dokumentasjon av gasskonsentrasjonen er nødvendig for å være i tråd med arbeidsmiljøloven og for å bestemme riktig tiltak. Vi tilbyr kartleggingsprosjekter som innbefatter befarings-, utleie av måleutstyr og kartleggingsrapporter.

Behandling

Avhengig av situasjonen vil vi anbefale behandling av de underliggende årsakene. Det er ofte nødvendig med kontrollert dosering av tilsatsstoffet Nutriox® som biologisk hindrer gassdannelse i avløpsvann, slam og annet avfall. Nutriox® er en høyren, ikke merkepliktig nitratløsning som produseres i Norge.

Hvis du er interessert i mer informasjon kontakt oss på telefon 24 15 70 00

www.yara.no

Likemannsbåten

Hei på dere kjære medlemmer/pårørende.

Da er tiden kommet for årets siste Syndrom i 2010.

Du verden hvor fort tiden flyr av sted, jeg satt akkurat og bladde i Syndrom for desember 2009.

Det kan virke som man gjentar seg selv på mange punkter med litt mas om yrkeshistorikk og jobbing med denne. Det er en ting vi hele tiden må huske på at en yrkeshistorikk er et faktadokument så langt som man klarer å huske tilbake i tid og få skrevet ned dette. Dette faktadokumentet vil følge saken din hele veien. Fra en eventuell diagnose videre til NAV/FORSIKRING.

Dette med å være rammet av en yrkessykdom samt å være pårørende, kan til tider være meget belastende. Man må på mange måter begynne livet på nytt. Man er vant til å ha et stabilt fast inntektsnivå og forholde seg til, plutselig er dette borte. For mange betyr dette i begynnelsen sykmelding så arbeidsavklaringspenger (AAP) og til slutt for enkelte uføretrygd.

Alt dette er nye utfordringer og tar tid og sliter på den enkelte.

Når man engang er havnet i denne situasjonen er det viktig å få alle papirer satt i system.

Her er ringpermer et fint redskap, for tro meg det blir mange papirer etter hvert.

Hvis det noe du lurer på underveis søk råd og veiledning hos ditt lokale A.L.F-lag, eller hvis du føler for det ta kontakt med A.L.F Veiledningstjeneste, vi er der for deg.

Da ønsker jeg oss alle en fin julefeiring og gode ønsker for det nye året.

*Mange hilsener fra Likemannsbåten
Marit Rokkones*

Advokatfirmaet Nidaros DA

MNA

Har du fått helseplager som følge av jobben?

Ring oss for å høre om du kan ha krav på erstatning!

Vi har spesialisert oss på slike saker gjennom 15 år.

**Advokat Ivar Chr. Andersskog
Advokat Bjørn M. Brauti
Advokat Robert Helberg
Advokat/MBA Hasse Benberg
Advokat Mads Midelfart
Advokatfullmektig Marit Figenschau
Advokatfullmektig Sigve Stokka**

Advokatfirmaet Nidaros DA, Kjøpmannsgt. 19, 7013 Trondheim, Norway

Telefon +47 73 87 99 99 - Telefaks + 47 73 87 99 98

E-post: post@nidarosda.no - www.nidarosda.no

ARBEIDSMILJØSKADDES LANDSFORENING

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) er en partipolitisk og religiøst uavhengig interesseorganisasjon for personer med sykdommer eller skader som har eller kan mistenkes å ha sammenheng med arbeidsmiljøforhold. Initiativet til foreningen ble tatt og styres av arbeidsmiljøskadde selv.

Landsforeningen skal fremstå som et ressursorgan i arbeidet med å forebygge og informere om løsemiddel- og andre arbeidsmiljøskader relatert til omgang med helseskadelige stoffer, og å gi opplysninger til de som vil vite mer om disse problemene. Foreningens arbeid bygger på at alle mennesker har samme grunnleggende behov og at alle mennesker er likeverdige. På bakgrunn av dette aksepterer A.L.F ikke at sykdom eller skader skal resultere i økonomiske eller sosiale ulikheter.

A.L.F er landsomfattende med lokallag/kontakter i alle fylker og har likemannstilbud i alle lokallag. Likemannsarbeidet er en viktig del av foreningens arbeid. Gjennom private samtaler deles erfaringer med andre som har liten eller ingen kjennskap til problematikken rundt skader eller sykdommer ervervet i forbindelse med utøvelse av yrke.

Foreningen søker alltid å ha et tett samarbeid med offentlige myndigheter, fagforeninger, bedriftshelsetjenester, arbeidsgivere og verneombud. A.L.F har et eget fagråd som er sammensatt av eksperter innenfor juss, psykologi, yrkeshygiene, arbeidsmedisin, trygdekompetanse og sosialt arbeid. Gjennom dette samarbeid-

det ønsker A.L.F å bedre forholdene i forbindelse med diagnostiseringen av sykdommer og skader grunnet arbeidsmiljøet. Informasjonsarbeid om nødvendig og hensiktsmessig bruk av verneutstyr for å unngå skader, er også en viktig del av foreningens arbeid samt og markere foreningen i sammenhenger der risikoen for skader er stor. Ved hjelp av sine erfaringer og kunnskaper vil foreningen øke motivasjonen hos yrkesutøvere og bedriftsledere. Dette for å påvirke for et bedre helse, miljø og sikkerhetsarbeide i bedrifter der dette er nødvendig. Det arrangeres kurs og seminarer hvor medlemmer, helsepersonell, bedriftsledere, vernepersonell og yrkesutøvere kan delta.

Foruten det å ivareta interessene til de med ervervete sykdommer og skader vil foreningen også ivareta interessene til de pårørende. Gjennom samtaler med pårørende ønsker foreningen å øke kunnskapen og forståelsen for de arbeidsmiljøskaddes problemer med å mestre hverdagen sosialt.

Et stort mål for foreningen er et rehabiliteringstilbud for arbeidsmiljøskadde i Norge. A.L.F er tilsluttet Norges Handikapforbund.

Syndrom er foreningens eget medlemsblad som utgis 4 ganger per år og presenterer aktuelt stoff, nytt fra lokallagene og annen viktig informasjon. I tillegg har foreningen egen nettside med linker til lokallagene.

www.alfnorge.no

Innmelding i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening

Tilsluttet Norges Handikapforbund

Medlemstype (velg én)

- Hovedmedlem - kr 300,-
 Husstandsmedlemskap - kr 150,-
(forutsetter minimum ett hovedmedlem i husstanden)

Kategori:

- Arbeidsmiljøskadd
 Pårørende
 Interesse-/støttemedlem

Navn: _____

Adresse: _____

Postnummer: _____ Poststed: _____

E-post: _____

Telefon/mobil: _____

Fødselsdato og år: _____

- Ja takk, send meg informasjon fra NHF og samarbeidspartnere via SMS Ja, jeg ønsker også informasjon via e-post

Sted/dato: _____

Underskrift: _____

Når jeg melder meg inn i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) samtykker jeg i å motta informasjon fra organisasjonen. Innmeldingen innebærer samtidig at alle opplysninger blir behandlet sensitivt og etter datatilsynets retningslinjer. Medlemskapet følger kalenderåret fra 1.1 til 31.12 samme år.

Adressaten betaler
for sending i Norge

Distribueres av
Posten Norge

A.L.F
Svarsending 0047
0090 Oslo

Løsemiddel- og andre kjemiske helseskader kan ikke helbredes

Løsemidler er

... væsker som løser opp faste stoffer. Løsemidlene vil under bruk gå over i damp eller gassform og trekkes ned i lungene via åndedrettet og føres videre ut i kroppen via blodbanen. Mange løsemidler har evnen til å trenge gjennom huden og føres videre rundt i kroppen. På grunn av halveringstiden blir organiske løsemidler lagret i kroppens fettvev og kan forvolde skade i hjerne- og nervecellene. På grunn av sine kjemiske egenskaper kan de over tid skade sentralnervesystemet. De kan også skade slimhinner og indre organer som lever og nyrer.

Isocyanater er

... ikke et løsemiddel, men et kjemisk stoff som finnes i en hel rekke produkter som benyttes bl.a. i bil, møbel og bygningsbransjen. De som arbeider i bilbransjen, f. eks. med oppretting, billakking og bilglass, kommer i kontakt med isocyanater gjennom kjemikalier, lim og lakkprodukter. Dessuten vet man at isocyanater frigjøres ved oppvarming. Dette er spesielt aktuelt ved sveising og annet mekanisk arbeid som utvikler varme og som foretas på lakkerte og andre behandlede flater. Det har lenge vært kjent at kontakt med isocyanater kan medføre akutte og kroniske helseskader, som for eksempel lunge- og hudsykdommer. Nyere forskning har vist at dette problemet sannsynligvis er mye mer omfattende enn man tidligere har trodd.

Multi kjemisk overfølsomhet

MCS kjennetegnes ved at de som rammes reagerer med sykdomssymptomer på kjemiske stoffer, selv i meget lave konsentrasjoner. Det kan være røyk, plast, syntetiske tekstiler, parfyme, olje og maling. Tilstanden opptrer relativt ofte sammen med andre hel-

seskader, som for eksempel løsemiddelskader, astma og skader på slimhinner.

De som blir syke får symptomer fra flere organsystemer, oftest fra sentralnervesystemet og luftveiene. En del personer får i tillegg psykiske problemer, som kan skyldes virkninger av det kjemiske stoffet i seg selv, eller belastninger som følge av sykdommen.

Pårørende viktig ressurs

Når en person blir utsatt for en skade, får dette store konsekvenser for familien. Det vil gi seg utslag i den skaddes situasjon og kan i mange tilfeller medføre psykiske belastninger for alle, i tillegg til sykdommen. Det er derfor viktig at de pårørende, sammen med den skadde, blir informert om hva en løsemiddelskade eller annen kjemisk helseskade innebærer. Hvorfor den skadde har endret personlighet og hvordan en best skal takle en vanskelig familiær situasjon.

Mangel på slik kunnskap hos de pårørende skaper ofte unødige konflikter. Arbeidsmiljøskaddes Landsforening har som et av de viktigste formålene å tilrettelegge for en større forståelse og kunnskap omkring denne problematikken.

Vansker med å mestre aggressivitet er et sosialt handikap. For å skjule sine problemer med det er det vanlig at den skadde isolerer seg, og ofte er det ektefellen som må representere familien utad.

Med andre ord får den skadde ofte stadig færre kontakter med andre, og blir mer og mer avhengig av sine nærmeste.

Arbeidsmiljøskaddes Landsforening kan hjelpe til slik at man kan lære seg å leve med skaden.

MEDLEMSFORDELER

Som hovedmedlem i Arbeidsmiljøskaddes Landsforening (A.L.F) er du i tillegg fullverdig medlem i Norges Handikapforbund. Du får en rekke gode, nyttige og varierte medlemstilbud både igjennom A.L.F og NHF. Medlemskontingenten må være betalt for å kunne benytte seg av medlemsfordelene.

Råd og veiledningstjeneste.
Rettighetsinformasjon.

Rabattordninger på: Bensin, hotell-
opphold, feriereiser og bilutleie.

Bli medlem nå!

Gunstige forsikringsordninger.
Medlemskap i NAF til redusert pris.

NHF's feriehytte m/anneks kan
leies til svært gunstige priser.

Medlemskontigent per 1.1.2008

Kr 300,- for hovedmedlemmer/interessemedlemmer
Kr 150,- for husstandsmedlemmer

ISSN 0802-6092

Returadresse:

Arbeidsmiljøskaddes
Landsforening
Postboks 9217 Grønland
0134 OSLO

B

NORGE P.P. PORTO BETALT

A.L.Fs lokallag og kontaktpersoner

Akershus lag av A.L.F

Leder Tom Vernang
Steinsleppen 9, 1405 Langhus
Telefon 64 87 37 46
E-post: t-egil-v@online.no
Lagets adresse:
Holteveien 5, 1400 Ski
Lagets telefon 90 21 43 51

Aust-Agder lag av A.L.F

Leder Jens Olav Solli
Gml. Sandvigsvei 21
4816 Kolbjørnsvik
Telefon: 37 01 11 25
Mobil: 90 60 12 33
E-post: jensolavsolli@online.no
Lagets adresse:
Myratunet Bo & omsorgssenter
4849 Arendal

Buskerud lag av A.L.F

Leder Jan Arne Dammen
Revefaret 47, 3033 Drammen
Telefon: 32 88 55 07
Mobil: 90 59 31 53
E-post: arnedam@online.no

Finnmark lag av A.L.F

E-post: helseskader@nhf.no

Hedmark

NHF Innlandet
Ringveien 26, 2815 Gjøvik
Telefon: 61 10 83 10
E-post: nhf.innlandet@nhf.no

Hordaland lag av A.L.F

Leder Fred Gunnar Eide
Hylkjebakken 12, 5109 Hylkje
Telefon: 55 24 88 24
Mobil: 99 35 88 86
E-post: fgu-eid@online.no

Møre og Romsdal lag av A.L.F

Leder Frode Steen Gunstensen
Moen, 6440 Elnesvågen
Telefon: 71 26 50 82
Mobil: 99 74 66 72
E-post: frode@alfnorge.no

Nordland lag av A.L.F

Kontakt: Haldor Solhaug
Burmaveien 21, 8640 Hemnesberget
Telefon: 75 19 31 39
Mobil: 97 51 30 08

Kontakt: Karl Grønningsæter
Tjønnevegen 3, 8610 Mo i Rana
Telefon: 75 13 10 94
Mobil: 90 94 21 06

Nord-Trøndelag lag av A.L.F

Leder Svein Bedin
Heggli, 7600 Levanger
Telefon 74 09 58 28
Mobil 95 15 64 81
E-post: sve-bedi@online.no

Oppland lag av A.L.F

NHF Innlandet
Ringveien 26, 2815 Gjøvik
Telefon: 61 10 83 10
E-post: nhf.innlandet@nhf.no

Oslo lag av A.L.F

Leder Geir Werner
Norderhovgt. 34 B, 0654 Oslo
Mobil: 92 82 06 75
E-post: alfoslo@nhf.no

A.L.F Offshore Ekofisk Ressursgruppe

Leder Øystein Haugland
Vassteigen 118, 5141 Fyllingsdalen
Telefon: 55 10 70 35
Mobil: 95 27 24 15
E-post: hauglao@c2i.net

Nestleder Jan Erik Tandberg
Næpetrø. 11, 4790 Lillesand
Mobil: 91 53 63 59
E-post: je-tan@online.no

Rogaland lag av A.L.F

Kontakt: Bjarne Kjell Kaptstad
Krosshaugveien 3, 4085 Hundvåg
Telefon: 51 54 85 65
Mobil: 90 69 60 25
E-post: bkapstad@online.no

Sogn og Fjordane

Kontakt: Kjell Horn
6770 Nordfjordeid
Telefon: 57 86 00 24
Mobil: 48 10 00 34
E-post: helseskader@nhf.no

Sør-Trøndelag lag av A.L.F

Leder Grethe Lian
Ilsvikveien 21B, 7018 Trondheim
Mobil: 40 47 28 02
E-post: grlian@online.no

Telemark lag av A.L.F

Leder Else Andrèn
Porsgrunnsvegen 19 A, 3730 Skien
Telefon: 35 52 12 83
E-post: e-andren@online.no

Troms lag av A.L.F

Leder Leif G. Morland
Venusveien 40, 9024 Tomasjord
Telefon: 77 63 95 96
Mobil: 90 74 95 99
E-post: leif.morland@online.no

Vest-Agder lag av A.L.F

Leder Lars Kristian Hille
Postboks 168, 4502 Mandal
Telefon: 38 26 11 65
Mobil: 91 30 88 73
E-post: kr-hil@online.no

Vestfold lag av A.L.F

Leder Trond Tore Ceeberg
Liaveien 21, 3158 Andebu
Telefon: 93 04 79 50
E-post: ceeberg@online.no

Østfold lag av A.L.F

Kontakt: Terje Riseberg
Løkketroken 20, 1815 Askim
Mobil: 95 14 49 51
E-post: prodanlegg@gmail.com

A.L.F Internasjonal, Spania

E-post: helseskader@nhf.no